

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Proces adopce pohledem osvojitelů

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Martincová**
Osobní číslo: **H18156**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Téma práce: **Proces adopce pohledem osvojitelů**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Práce se zabývá tématem adopce z pohledu rodiny a jejího nejbližšího sociálního okolí. Zaměřuje se jak na příběhy rodin, které žádají o adopci, tak na rodiny, které již mají dítě ve své péči. Zabývá se tím, čím si rodiny prošly od rozhodnutí adoptovat dítě až po samotné předání dítěte do péče a každodenní život rodiny. V teoretické části se zaměřím na legislativu, bližší seznámení s problematikou adopce a na představení sociálně-vědních pohledů na adopci. Ve výzkumu budou použity kvalitativní metody, např. rozhovory a pozorování. Studentka se zaměří také na jednotlivé členy rodiny s cílem zachytit jejich osobní postoj k celé problematice adopce a na to, jak adopce ovlivňuje fungování jejich rodiny. Bude se pohybovat i v prostředí organizací, které adopci zprostředkovávají.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. ŠANDEROVÁ, Petra. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie. ISBN 978-807-4190-469.
2. ARCHER, Caroline a Petra VLČKOVÁ. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
4. LEINAWEAVER, Jessaca. Adoption. In: *Cambridge encyclopedia of the anthropology* [online]. 7. 6. 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/adoption>
5. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevládní rodiče a nevládní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
6. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.
7. VODÁK, Pavel. *Adopční dítě a jeho rodiče: o jistotách a pochybnostech rodičovského svazku*. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968.
8. ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Synková, Ph.D.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2020**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích 12. 4. 2021

Kristýna Martincová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Haně Synkové, Ph.D. za její podporu, čas a cenné rady při psaní mé bakalářské práce. Též děkuji rodinám, které byli ochotni věnovat mi čas a podělit se o své příběhy.

ANOTACE

Práce se zabývá procesem adopce pohledem osvojitelů. Zaměřuje se na rodiny, které prošly procesem adopce a zjišťuje jejich zkušenosti a pocity z celého procesu. Představuje formy náhradní rodinné péče a podrobně popisuje adopci a jednotlivé kroky, které musejí žadatelé podstoupit, než budou zařazeni do registru žadatelů. Dále se věnuje zkoumání adopce z pohledu antropologie. Odpovídá na výzkumné otázky: Jaká je motivace rodičů k adopci? Jak probíhal proces adopce? Jakou měli rodiče podporu od okolí? V práci je použit kvalitativní výzkum a hlavní metodou získání dat je polostrukturovaný rozhovor.

KLÍČOVÁ SLOVA

osvojení, rodina, příbuzenství, antropologie

TITLE

Process of Adoption from the Perspective of Adoptive Parents

ANNOTATION

The work deals with the adoption process from the perspective of adopters. It focuses on families who have been through the adoption process and identifies their experiences and feelings about the process. It addresses forms of alternative family care and describes in detail the adoption and the individual steps applicants must take before they are included in the register of applicants. It also examines adoption from the perspective of anthropology. It answers following research questions: What is the motivation of parents for adoption? How was the adoption process? What support did the parents have from their close ones? Qualitative research is used in the work the main methods of data acquisition is a semi-structured interview.

KEYWORDS

Adoption, family, kinship, anthropology

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 RODINA	12
1.1 Funkce rodiny	13
1.2 Dělení (typy) rodiny	14
2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	16
2.1 Formy náhradní rodinné péče	16
2.1.1 Svěření do péče jiné fyzické osoby, než jsou rodiče	16
2.1.2 Poručenství.....	16
2.1.3 Pěstounská péče	17
3 ADOPCE (OSVOJENÍ)	19
3.1 Právní úprava adopce.....	19
3.2 Proces zprostředkování adopce	21
3.2.1 Rozhodnutí k osvojení dítěte	21
3.2.2 Podání žádosti o osvojení a posouzení žadatelů obecním úřadem s rozšířenou působností	22
3.2.3 Posouzení žadatelů krajským úřadem.....	23
3.2.4 Období očekávání	25
3.2.5 Hledání vhodné rodiny pro dítě	25
3.2.6 První kontakt s dítětem	26
3.2.7 Péče budoucích osvojitelů	26

3.2.8	Svěření dítěte do péče	27
4	ADOPCE POHLEDEM ANTROPOLOGIE	28
4.1	Příbuzenství.....	28
4.2	Adopce.....	29
4.3	Mezinárodní a „transrasová“ adopce	31
5	PRAKTICKÁ ČÁST	33
5.1	Cíl výzkumu.....	33
5.2	Metody výzkumu.....	33
5.3	Charakteristika informantů.....	34
5.4	Sběr dat.....	34
5.5	Otázky určené informantům.....	35
5.6	Analýza dat.....	35
5.7	Představení rodin.....	36
5.8	Interpretace dat.....	37
5.8.1	Jaká je motivace k tomu adoptovat si dítě.	37
5.8.2	Jaké požadavky mají osvojitelé na dítě a jak se tyto požadavky podařilo naplnit.....	39
5.8.3	Jaká byla podpora a názor na osvojení u příbuzných nebo blízkých?	40
5.8.4	Jak vypadal první kontakt mezi rodiči a dítětem?	41
5.8.5	Jak se dítě dozvědělo, že je adoptované a co rodiče vědí o biologických rodičích dítěte?.....	43

5.8.6	Jak si dítě zvyklo na rodinu a museli osvojitelé řešit nějaké specifické problémy?.....	44
5.8.7	Jak osvojitelé vnímají celý proces adopce? Chtěli by s odstupem času něco změnit?.....	45
6	ZÁVĚR	47
7	ZDROJE	49
8	SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je Proces adopce pohledem osvojitelů. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem adoptovaná a zajímají mě příběhy ostatních rodin, které mají zkušenosti s adopcí. Každé dítě by mělo vyrůstat v milující, a tedy i fungující rodině. Toto prostředí dítěti zajistí zdravý vývoj po všech stránkách života. Bohužel ne každé dítě má to štěstí, aby vyrůstalo ve vlastní rodině, a z tohoto důvodu existuje náhradní rodinná péče. Díky této instituci může dítě nalézt nový domov. Samozřejmě to funguje i opačně, když pár nemůže mít vlastní děti.

Dle mého názoru někteří lidé nechápou složitost celého procesu adopce. Především nechápou, jak těžké je pro pár smířit se s tím, že nemohou mít vlastní děti, nebo dokonce potratili. Osobně jsem se setkala i s určitými mýty, které souvisejí s adoptovanými dětmi. Jedná se například o to, že adoptované děti nebudou tak chytré jako děti biologické, nebo že vazba mezi matkou a dítětem není u adoptovaného dítěte tak silná, jako u dítěte biologického.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaké motivy vedly rodiče k tomu, aby se rozhodli k adopci. Dále sleduji, jak vypadal celý jejich proces zprostředkování adopce a zabývám se i tím, jakou měli rodiče podporu od svých nejbližších. To znamená, že mnou stanovené výzkumné otázky jsou následující: Jaká je motivace rodičů k adopci? Jak probíhal proces adopce? Jakou měli rodiče podporu od okolí?

Celá práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se skládá ze čtyř hlavních kapitol. První kapitola se zabývá definicemi rodiny od různých autorů. Zabývám se zde i základními funkcemi a typy rodiny. V druhé kapitole se věnuji náhradní rodinné péči a v krátkosti se zabývám jejími typy. Třetí kapitola je věnována adopci. Zabývám se právním vymezením adopce a podrobněji popisuji jednotlivé fáze procesu zprostředkování adopce. V poslední čtvrté kapitole se věnuji adopci pohledem sociální antropologie a zaměřuji se v ní na adopci a její vztah k příbuzenství. Část této kapitoly je věnována antropologickému pohledu na mezinárodní adopci.

Pátá kapitola je věnována praktické části práce. Celá kapitola je rozčleněna do osmi podkapitol: cíl výzkumu, metody výzkumu, charakteristika informantů, sběr dat, otázky určené informantům, analýza dat, představení rodin a výzkumné otázky. Výzkum je realizován jako

výzkum kvalitativní. Jako hlavní metoda získání dat je zde použita forma rozhovoru. Získaná data jsou zpracována v kapitole interpretace dat.

1 RODINA

Rodina je základním stavebním kamenem společnosti. Jedná se o primární sociální skupinu, ve které se dítě učí sociálním dovednostem. Součástí rodiny jsme od narození až do smrti. Sobotková uvádí, že rodina je jako systém: „*systém je soubor částí a vztahů mezi nimi*“ (Sobotková, 2001, s. 24). Rodinu k systému přirovnává také Matějček a Dytrych (1999), kteří dodávají, že rodina je systém dokonalý a to znamená, že má schopnost sebeopravy a sebezáchovy. Definice rodiny se od různých autorů liší. Pro srovnání uvádím několik definic.

- „*Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociálně kulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi rodiny jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva...*“ (Jandourek, 2007, s. 206).
- „*...představuje sociální zařízení, jehož základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává...*“ (Možný, 2008, s. 14).
- „*...možno chápat rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejichž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i celé společnosti*“ (Dunovský, 1999, s. 91-92).

Pokud bychom se na rodinu podívali z psychologického hlediska, zjistíme, že je důležitá především pro socializaci. Socializace je pojem, který označuje soubor vlastností, kterým se každý jedinec musí naučit a díky tomu je schopen se přizpůsobit společnosti, do které se narodí. Jedná se o získání dovedností, jako jsou například myšlení, vnímání, osvojení si společenských norem apod. Rodina je primárním faktorem socializace a primárním nositelem kultury. V rodině dochází k tzv. socializaci primární. Tato primární socializace dítě ovlivňuje mnohem více než například škola, vrstevníci nebo masová média. Jedinec se učí tradicím, zvykům nebo způsobům. Člověk se socializuje během celého života (Výrost a Slaměník, 2008, s. 49-50).

1.1 Funkce rodiny

Funkce rodiny se stejně jako její definice může lišit. Nejčastěji se v literatuře objevují tři základní funkce. Funkce reprodukční, ekonomická a výchovná.

Reprodukční funkce rodiny je podstatná především pro udržení lidské populace nebo pro pokračování další generace rodiny. Významnou roli hraje v uspokojování sexuálních potřeb jedinců, tedy manželů nebo párů. V dnešní době je mnohdy dítě vnímáno jako překážka, která rodiče brzdí v jejich kariéře, a proto roste věková hranice porodu prvního dítěte a v neposlední řadě klesá porodnost (Kraus, 2008, s. 81). Důvodů ovšem může být mnohem více a můžou být různé.

Pro porovnání porodnosti v letech 2016 – 2019 přikládám tabulku (viz Tabulka 1):

Tabulka 1 Porodnost v letech 2016 – 2019 (Zdroj: Český statistický úřad)

Rok	Počet narozených dětí
2016	112 663
2017	114 405
2018	114 036
2019	112 231

Další funkcí rodiny je **ekonomická funkce**. Na této funkci se přímo nebo nepřímo podílí celá rodina. Rodina je významným spotřebitelem a je důležitým článkem na trhu. Ekonomická funkce se projevuje především v materiálním zabezpečení. Pokud má rodina problémy v ekonomické funkci, zaznamená to v materiálním nedostatku (Kraus, 2008, s. 81). Samozřejmě chudoba nevzniká jen nějakou vnitřní dysfunkcí rodiny, vliv mají mnohem širší makroekonomické skutečnosti globální a státní ekonomiky a socioekonomické postavení rodiny, výše vzdělání rodičů apod.

Poslední funkcí je **funkce výchovná**. Ta se zaměřuje zejména na dítě, na jeho přijetí, péči a hlavně na výchovu. Výchovná funkce také spočívá v uspokojování potřeb dítěte nebo v jeho ochraně. V tomto typu funkce dochází k primární socializaci (Dunovský, 1999, s. 93).

Jak jsem psala již v úvodu, funkce rodiny mohou autoři definovat různě. Kromě předchozích nejčastějších funkcí stojí také za zmínku funkce podle Z. Heluse. Helus rozdělil funkci rodiny

do deseti bodů a tyto funkce jsou významné pro zdravý rozvoj dítěte a jeho správnou socializaci (Helus, 2007, s. 149-151).

- *„Rodina uspokojuje základní primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života*
- *Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické příslušnosti dítěte*
- *Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, tzn. prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými*
- *Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení*
- *Rodina převážně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky*
- *Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady*
- *Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti a úcty jako něčeho samozřejmého*
- *Rodina otvírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení, různého postavení*
- *Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navazuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě*
- *Rodina je dětem dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc – je útočištěm v situacích životní bezradnosti“*

Dle výše uvedeného můžeme říct, že rodina je zcela nezbytná a zásadní instituce a nelze ji nahradit. To, že děti nemají funkční a plnohodnotnou rodinu, se může podepsat na jejich budoucím vývoji.

1.2 Dělení (typy) rodiny

Dělení rodiny je opět velice různorodé a v odborné literatuře nalezneme dělení podle nejrůznějších kritérií.

Podle funkčnosti:

- **Funkční** – rodina je schopná plnit všechny funkce
- **Dysfunkční** – některé funkce nejsou dostatečně plněny, to však neohrožuje funkčnost rodiny
- **Afunkční** – rodina nezvládá plnění základních funkcí a v mnoha případech je narušován socializační vývoj dítěte

(Kraus, 2008, s. 80)

Zdeněk Helus (2007, s. 151-153) rozdělil rodinu také podle funkčnosti. Tyto funkčnosti rozdělil do pěti následujících kategorií:

- **Rodiny stabilizovaně funkční** – rodiny, které dítěti zajišťují kvalitní socializaci
- **Funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy** – Těchto rodin je většina. Problémy, které nastanou, jsou schopné vyřešit. Díky tomu se pozitivně rozvíjejí a upevňují vztahy
- **Rodiny problémové** – Rodina má problémy při plnění svých funkcí. Prochází krizí, kterou se snaží vyřešit. Pokud se tato krize nedaří vyřešit, často dochází k rozpadu rodiny, tedy rozchodu nebo rozvodu páru
- **Rodiny dysfunkční** – Rodina dlouhodobě není schopna plnit svou funkci a děti jsou tímto stavem ohroženy. Je nutné pomoci rodině vnější institucí. Příkladem dysfunkční rodiny může být rodina, ve které je jeden z rodičů alkoholik
- **Rodiny afunkční** – Jedná se o případy, kdy se v rodině objevují patologické jevy (gamblerství, prostituce, kriminalita). Rodina neplní svou funkci a vývoj dítěte je tím ohrožen

Helus má oproti Krausovi navíc dva typy, které mohou fungovat jako takové mezistupně mezi třemi typy, které definuje také Kraus.

Podle velikosti:

- **Nukleární rodina** – pár žije ve společné domácnosti s vlastními nebo adoptovanými dětmi
- **Rozšířená rodina** – nukleární rodina žije ve společné domácnosti například s prarodiči a udržuje blízké vztahy s tetami, strýci a dalšími příbuznými
- **Prokreační rodina** – jedinec odchází z nukleární rodiny a zakládá rodinu vlastní (Skupnik, 2010, s. 288-289)

V dnešní době je České republice typickou rodinou spíše rodina nukleární, mezigeneračně a v rozšířené rodině žije již jen část obyvatel.

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Podle občanského zákoníku má každé dítě svého zákonného zástupce, tedy rodiče. Pro děti, o které se rodiče nestarají nebo se o ně strat nemohou, existuje Náhradní rodinná péče. Tato péče spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí a je zastoupena orgánem sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD). „*Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými než biologickými rodiči v prostředí, jež se nejvíce podobá životu v přirozené rodině*“ (Bubleová, et al., 2014a, s. 6).

2.1 Formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče se dle zákona č. 89/2012 rozděluje na pět druhů. Jedná se o svěřeni do péče jiné fyzické osoby, než jsou rodiče, poručenství, pěstounskou péči a adopci, které se budou podrobně věnovat v samostatné kapitole.

2.1.1 Svěřeni do péče jiné fyzické osoby, než jsou rodiče

Lze říct, že svěřeni do péče jiné fyzické osoby, než jsou rodiče, je nejvolnější formou náhradní rodinné péče. K tomuto druhu péče se přistupuje v případech, kdy se dítě bude moci vrátit do rodiny. Jedná se o případy, kdy jsou v rodině nějaké problémy nebo rodina žije v nevyhovujících podmínkách apod. (Zákon č. 89/2012 Sb.). Pokud soud k opatření přistoupí, musí být vždy pečlivě zváženy všechny okolnosti, které se k případu vážou. Při výběru osoby dává soud většinou přednost blízké osobě dítěte. Může se jednat o prarodiče nebo například zletilého sourozence (Bubleová, et al., 2011, s. 42).

Svěřeni do péče jiné fyzické osoby než jsou rodiče, zaniká dosažením plnoletosti dítěte, smrtí dítěte nebo fyzické osoby. Může také zaniknout rozhodnutím soudu, a to v případech, kdy je dítě vráceno do původní rodiny nebo když fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno, nevykonává dostatečně své povinnosti (Vaš'áková a Vyhnálková, 2008, s. 28).

2.1.2 Poručenství

Jedná se o případy, kdy rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo jejich rodičovská odpovědnost byla pozastavena. Poručníkem se obvykle stává osoba, kterou určí rodiče nebo se jedná o osobu, která je dítěti blízká. Mezi poručníkem a dítětem nevzniká vyživovací povinnost, ale poručník na děti čerpá stejné dávky, za stejných podmínek jako

v pěstounské péči. Poručenství může vykonávat zletilá osoba, která je schopná dítěti zajistit řádnou výchovu. (Bubleová, et al., 2011, s. 53-54).

Do té doby, než je ustanoven poručník, vykonává tuto funkci OSPOD. Pokud se nepodaří najít vhodného kandidáta, který by mohl funkci poručníka vykonávat, soud opět jmenuje sociálního pracovníka z OSPODu.

Pokud poručník rozhoduje o záležitosti, která se týká dítěte a nejedná se o běžnou záležitost, musí rozhodnutí schválit soud. Soud musí také pravidelně dostávat zprávu o vývoji dítěte a musí být předloženy účty ze správy jeho mění, a to nejméně jednou ročně. Poručenství zaniká tehdy, pokud si osoba dítě osvojí, dítě se stane zletilým, nebo poručník zemře (Zákon č. 89/2012 Sb.).

2.1.3 Pěstounská péče

Tato forma náhradní rodinné péče se využívá v případech, kdy rodiče o své dítě nemohou pečovat. Nejčastěji se jedná o děti, které nejsou vhodné k adopci. Většinou jde o takové děti, které nejsou právně volné. To znamená, že byly například z různých důvodů odebrány rodičům a ti neudělili souhlas k adopci (Zezulová, 2012). Pěstounem se může stát osoba s trvalým pobytem na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče. Dítěti musí zajistit řádnou péči a výchovu. Pěstouni jsou povinni zprostředkovávat vztah mezi dítětem a biologickými rodiči (Zákon č. 89/2012). Rodiče, kteří mají dítě v pěstounské péči, uzavírají s krajským úřadem nebo s obecním úřadem s rozšířenou působností Dohodu o výkonu pěstounské péče. V této dohodě jsou upraveny podmínky, které se týkají práv a povinností pečujících osob a osob v evidenci (Bubleová, et al., 2014a, s. 31).

Pěstounská péče je typem náhradní výchovy, která je podporována státem. Dávky pěstounské péče jsou určeny k hmotnému zabezpečení dítěte. Výše odměny se odvíjí od počtu dětí v pěstounské péči. Pokud pěstoun pečuje o jedno dítě, tato částka činí 12 000 Kč. V případě, že má ve své péči děti dvě, jde o částku 18 000 Kč. Tyto částky se vyplácejí jednou měsíčně (MPSV, 2019). „*Pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovou dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu...*“ (Zezulová, 2012, s. 20). Existuje pěstounská péče na přechodnou dobu. Byla vytvořena především proto, aby urychlila pomoc dětem a urychlila proces umístění do rodiny. Snaží se biologickým rodičům poskytnout čas k tomu, aby upravili své životní podmínky pro výchovu dítěte. Jde především o krizový a

přechodný typ péče (Bubleová et al., 2014a, s. 9-10). Děti se umisťují do pěstounské péče na přechodnou dobu hlavně proto, aby byly v co nejvíce rodinném prostředí, které opravdu potřebují (OSPOD, 2021).

3 ADOPCE (OSVOJENÍ)

V této kapitole podrobně představím typ náhradní rodinné péče, kterým je osvojení neboli adopce. Budu se také věnovat samotnému zprostředkování adopce a různým formám této náhradní rodinné péče.

Jedná se o vrcholnou formu náhradní rodinné péče. Jedním z důvodů, proč páry přistupují k osvojení, je ten, že nemohou mít své vlastní děti například z důvodu neplodnosti. Dítě má v rodině stejné postavení, jako dítě biologické. Příchodem do nové rodiny získává nejen rodiče, ale spolu s nimi i všechny příbuzné (Bubelová, et al., 2014b, s. 6-7).

3.1 Právní úprava adopce

V právu je adopce definována jako „*přijetí cizí osoby za vlastní*“. V historii mělo osvojení zabezpečit pokračování rodu, udržení rodového majetku a rodových výsad. Například v antickém Římě sloužilo osvojení k udržení nástupnictví rodu a náboženského kultu rodiny. (Melzer, 2013).

Právní vymezení adopce je zakotveno především v následujících předpisech:

- **Občanský zákoník 89/2012 Sb.** – osvojení je zde kompletně vymezeno v § 794 až § 854
- **Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí má za úkol chránit právo dítěte na příznivý vývoj a výchovu, chránit oprávněné zájmy dítěte, včetně ochrany jeho jmění. Zákon by měl působit tak, aby došlo k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečit pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině, náhradní rodinou výchovu. V § 5 se uvádí, že je důležitým zájmem OSPODu je blaho dítěte, ochrana rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Činnost OSPODu je zajištěna Ministerstvem práce a sociálních věcí, krajskými úřady, obecními úřady s rozšířenou působností nebo například Úřadem práce České republiky. Práva OSPODu jsou následující: jednat s rodinou a dítětem, sociální pracovníci OSPOD mají právo jednat s dítětem o samotě bez přítomnosti rodičů, provádět šetření v místě bydliště, ve škole a dalších zařízeních, a to bez předchozí domluvy, vyžádat si zprávy z dalších zdrojů – např. škola, lékař, psycholog, spolupracovat s dalšími institucemi a podávat návrhy k soudu (Zákon č. 359/1999).

O osvojení nezletilého dítěte rozhoduje soud na základě návrhu osoby, která chce dítě osvojit. Soud má povinnost zjistit zdravotní stav osvojitelů. Ti jsou povinni se zúčastnit lékařské prohlídky. Osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba, která již dosáhla plnoletosti a je svéprávná. Svým způsobem života a vlastnostmi musí být dítěti dobrým rodičem. Zdravotní stav osvojitele nesmí péči o dítě ve značné míře omezovat. Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí být přiměřený věk. Zákon udává, že by zpravidla neměl být menší než šestnáct let (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Osvojit nelze dítě, které je v přímé příbuzenské linii nebo jedná-li se o sourozence. Z tohoto vyplývá, že teta se strýcem si dítě (svou neteř) osvojit mohou. Dítě si mohou společně osvojit pouze manželé. V případě, kdy se k osvojení rozhodne jen jeden z manželů, potřebuje souhlas toho druhého. Jde-li o partnery, kteří neuzavřeli sňatek, může si osvojit dítě pouze jeden z nich (Bubleová, et al., 2014b, s.7).

Bubleová (et al., 2014b, s. 8) uvádí, kdo se může stát osvojitelem:

- Ten, kdo žije sám
- Ten, kdo žije ve vztahu bez uzavření manželství
- Ten, kdo může mít vlastní děti
- Ten, kdo má vlastní děti
- Ten, kdo má další děti přijaté do náhradní rodinné péče
- Ten, kdo je ve středním věku a má přiměřené představy o věku dítěte, které chce do péče přijmout
- Ten, kdo má zdravotní problémy, ale jeho zdravotní stav má dobrou prognózu a nijak výrazně neomezuje jeho pečovatelské a výchovné schopnosti

Pokud je osvojované dítě starší dvanácti let, je potřeba vždy jeho souhlas. Toto neplatí v případě, že by byl postup vyžadující souhlas v rozporu se zájmy dítěte nebo dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu. Je-li to možné, soud vyslechne osvojované dítě a při rozhodování k tomuto vyjádření přihlédne. Pokud se dítě rozhodne svůj souhlas odvolat, musí tak nejpozději učinit v den rozhodnutí soudu. Zákon nařizuje rodičům, aby do nástupu na základní školu dítě vědělo, že je adoptované (Zákon č. 89/2012 Sb.).

3.2 Proces zprostředkování adopce

Proces zprostředkování adopce se skládá z několika kroků, kterými si všichni žadatelé musejí projít. Jedná se o poměrně zdlouhavý a náročný proces. V následujících kapitolách se s tímto procesem podrobněji seznámíme. Podle zákona 359/1999 § 19a o sociálně-právní ochraně dětí spočívá proces zprostředkování adopce a pěstounské péče:

- *„ve vyhledávání dětí uvedených v § 2 odst. 2, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení*
- *ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny*
- *v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny*
- *ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou“*

3.2.1 Rozhodnutí k osvojení dítěte

Učinění rozhodnutí adoptovat si dítě je úplně první krok, který musejí páry udělat. Nejčastější důvod k osvojení je nemožnost mít dítě vlastní nebo pomoci dítěti, které vyrůstá bez rodiny. Škoviéra (2007, s. 54) uvádí čtyři skupiny motivů, které vedou rodiče k rozhodnutí pro náhradní rodičovství. Mluví o motivech zveřejněných, neveřejných a skrytých. Mezi **motivy zveřejněné** Škoviéra řadí snahu pomoci dětem, které ji potřebují, tedy altruistické motivy. Další zveřejněný motiv je motiv ekonomického zabezpečení, kdy jde o snahu rozdělit se o přebytek materiálního zabezpečení. Následující motiv, který sem lze zařadit je motiv smyslu života, ve kterém se rodiče snaží zaplnit prázdné místo po vlastních dětech. Mezi **motivy neveřejné** patří například publicita, která se vyskytuje převážně u některých slavných osobností. Dále se do této skupiny řadí motivace ekonomického přilepšení. To se ovšem netýká adopce, ale pouze pěstounské péče. Poslední skupinou motivů jsou **motivy skryté**. Do této kategorie motivů patří například očekávání, že mi bude dítě vděčné za to, že je mu poskytnuto stabilní rodinné zázemí. Je zde i motiv řešení partnerské krize. Nově přichozí dítě může řešit nenaplněný partnerský vztah. Mezi skryté motivy také patří psychopatologické motivy, dokazování si něčeho nebo mocenské ambice.

Při rozhodování o adopci je nutné uvědomit si, že dítě nemusí splňovat představy, které o něm budoucí rodiče mají. Bubleová (et al., 2018, s. 17) uvádí několik otázek nad kterými by se měli rodiče zamyslet:

- *„Budu schopen/a přijmout identitu náhradního rodiče?*
- *Věřím, že přesvědčím okolí, že toto rozhodnutí je správné?*
- *Budu schopen přijmout minulost dítěte?*
- *Budu mít odvahu s ním opakovaně hovořit o jeho minulosti a původní rodině?*
- *Budu ho umět podpořit při hledání jeho identity, která může být dosti odlišná od té mojí?*
- *Budu umět v případě přijetí dítěte jiného etnika čelit nepochopení okolí a dítě zaštitit vůči reakcím okolí, když bude třeba?*
- *Umím si představit v případě přijetí handicapovaného dítěte, co může obnášet jeho výchova a péče o ně?‘‘*

Pokud partneri odpoví na tyto otázky ve větší míře kladně, mohou zamířit na příslušný obecní úřad, kde podají žádost o osvojení. Důležité je uvědomit si, že především starší děti si mohou nést traumatické zážitky z předchozí rodiny. Tyto traumatizující zážitky mohou být důvodem problematického chování apod. (Archer, 2001). Vodák (1968, s. 52) upozorňuje na to, že někteří rodiče mohou mít obavu, že o dítě citově přijdou nebo, že se v nevhodnou dobu a od někoho cizího dozví, že je adoptované.

3.2.2 Podání žádosti o osvojení a posouzení žadatelů obecním úřadem s rozšířenou působností

Na obecním úřadu musejí žadatelé navštívit sociálního pracovníka, který se seznámí s jejich situací a poté od něj dostanou formulář žádosti (viz příloha 1) a dotazník k žádosti (viz příloha 2). Poté je partnerům založena spisová dokumentace, která musí obsahovat:

- *„Žádost o zařazení do evidence žadatelů*
- *Doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo hlášení o pobytu na území ČR na dobu nejméně jeden rok*
- *Výpis z Rejstříku trestů*
- *Zprávu o zdravotním stavu žadatelů*
- *Hodnocení zaměstnavatele – charakteristika žadatelů*

- *Údaje o ekonomických a sociálních poměrech žadatelů – čestné prohlášení o bezdlužnosti*
- *Písemné vyjádření, zdali žadatelé chtějí být zařazeni do evidence zprostředkování dítěte z ciziny*
- *Souhlas s dalším získáváním informací*
- *Stanovisko obecního úřadu s rozšířenou působností k dané věci“*
(OSPOD, 2021)

Sociální pracovník na obecním úřadě s rozšířenou působností provádí prvotní šetření v rodině. Žadatele navštíví v místě jejich bydliště a vyplní s nimi Záznam z jednání a sociálního šetření s žadatelem o NRP (viz příloha 3.). Poté, co zaměstnanec OSPODu získá všechny potřebné dokumenty, odešle je na krajský úřad. Obecní úřad může zastavit řízení ve dvou případech. Prvním případem je, že žadatel vezme svou žádost zpět ještě před tím, než je spisová dokumentace poslána na kraj. V druhém případě žadatelé neodevzdají všechny potřebné dokumenty, a to ani na opakovanou výzvu obecního úřadu. (Bubleová, et al., 2018, 26-27).

3.2.3 Posouzení žadatelů krajským úřadem

Posouzení žadatelů krajským úřadem je druhým krokem na cestě k osvojení. Úřad vede evidenci vhodných dětí k osvojení a evidenci žadatelů.

Odborné posouzení je složeno z několika částí. Psychologické posouzení provádí psycholog. Slouží k získání informací o žadatelích, v jakém jsou psychickém a fyzickém stavu apod. Zjišťuje předpoklady osvojitelů k výchově dětí, ale především ho zajímá jejich motivace k osvojení dítěte. Zabývá se vztahy v širší rodině a rozpoznává, zda je vztah osvojitelů harmonický, a tedy vhodný pro výchovu příchozího dítěte (OSPOD, 2021).

Dále je nutné posoudit zdravotní stav žadatelů. Tento úkon provádí lékař krajského úřadu. Má za úkol vyloučit závažné zdravotní problémy, které by byly překážkou pro výchovu dítěte. Pokud se žadatel léčil v posledních pěti letech na psychiatrii, musí být provedeno psychiatrické vyšetření. U ostatních žadatelů ho provede na základě vlastního uvážení (MPSV, 2014).

Nejdůležitějším posouzením je posouzení přípravy k přijetí dítěte do rodiny. V této části procesu adopte se žadatelé účastní **Povinné odborné přípravy před přijetím dítěte**. Tato odborná povinná příprava je povinná od roku 2006. Povinnost je zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Přípravu zajišťují krajské úřady. Žadatelé o

pěstounskou péči a o osvojení mají povinných 48 hodin přípravy. Žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu mají délku přípravy 72 hodin (OSPOD, 2021). Osvojitelé by se zde měli dozvědět o problémech náhradní rodinné péče. Mají možnost získat odpovědi na otázky od odborníků a sdílet zkušenosti s ostatními žadateli. Ministerstvo vydalo metodické doporučení, ve kterém jsou skupiny témat, které by v přípravě měla zaznít:

- *„charakteristika dětí v náhradní rodinné péči*
- *specifika péče o děti v náhradní rodinné péči*
- *péče o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, poruchy chování)*
- *zátěž v biologické rodině (závislost, onemocnění, sociální vyloučení)*
- *sociálně-právní témata náhradní rodinné péče*
- *zprostředkování NRP, soudní jednání*
- *psychologie dětí v náhradní rodinné péči (vývojová psychologie, identita dítěte)*
- *prožívání dětí (deprivace a její důsledky)*
- *role náhradního rodiče v životě dítěte*
- *biologická rodina dítěte v náhradní rodinné péči (význam udržení kontaktu a pozitivního obrazu)*
- *řešení krizových situací*
- *vlastní děti a rodina žadatelů*
- *práce s historií dítěte*
- *péče o etnicky odlišné děti*
- *péče o sourozenecké skupiny*
- *péče o dospívající děti*
- *ochota spolupracovat a vyhledat odbornou pomoc“*

(Rulíková, 2009, s. 3-4)

Po absolvování všech úkonů v kompetenci krajského úřadu vydává úřad rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení žadatelů do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Proti rozhodnutí je možné se odvolat, protože se jedná o správní řízení. Pokud nastanou okolnosti, které vedou žadatele ke zrušení žádosti o zařazení do evidence, mohou žádost zrušit, a to písemnou formou (OSPOD, 2021).

3.2.4 Období očekávání

Po zařazení do evidence žadatelů mají osvojitelé splněny všechny podmínky. V tuto chvíli musejí čekat na vhodné dítě k osvojení. Děti k osvojení je výrazně méně, než počet žadatelů o osvojení. Naopak je hodně dětí, které jsou spíše vhodné k pěstounské péči (nejsou právně volné), ale pěstounů je málo. Bubleová (et al., 2018, s. 30) uvádí, že by toto období měli partneři využít k prostudování dostupných zdrojů, seznámení se s rodinami, které už mají osvojené dítě ve své péči apod.

3.2.5 Hledání vhodné rodiny pro dítě

Na začátek této kapitoly musím uvést základní pravidlo, které se zohledňuje při hledání vhodné rodiny pro dítě. „*Dítěti je vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je*“ (Bubleová, et al., 2018, s. 31). Jinými slovy, sociální pracovníci se snaží najít vhodnou rodinu pro dítě a vhodné dítě pro rodinu. Osvojitelé musejí počítat s tím, že si dítě může nést nějaké následky z předchozí nefunkční rodiny. To platí hlavně u strašících dětí. Z tohoto důvodu se osvojitelům sdělují veškeré informace o dítěti. Jedná se o zdravotní stav, psychický stav nebo jeho minulost (OSPOD, 2021). Dítě má také svou spisovou dokumentaci, ve které jsou následující informace:

- „osobní údaje dítěte
- doklad o státním občanství, o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo doklad o oprávnění trvale pobývat na území České republiky podle zvláštního právního předpisu anebo doklad o podání žádosti na zahájení řízení o udělení azylu
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu (§ 809 až § 822 občanského zákoníku)
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno
- zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte“
(Zákon č. 359/1999 Sb.)

Pokud nastane situace, kdy se nepodaří nalézt vhodnou rodinu pro dítě, je prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí hledána rodina v zahraničí (Bubleová, et al., 2018, s. 31).

Tabulka 2 Statistika žádostí (Zdroj: UMPOD).

Rok	Žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných k osvojení dítěte z ČR (žadatelé ze zahraničí)	Žádosti o osvojení dítěte z ciziny (žadatelé z ČR, kteří mají zájem o dítě z ciziny)	
		2016	52
2017	48	3	Osvojené dítě z VB
			Žadatelé si vybírají zemi, ze které osvojí
2018	19	1	Žádost stažena
2019	24	2	Žádost nebyla postoupena
			Žádost stažena
			Přerušeno kvůli špatnému zdravotnímu a psychickému stavu dítěte

3.2.6 První kontakt s dítětem

Jedná se o nejdůležitější část celého procesu adopce. Žadatelé v mnoha případech čekali i rok a nyní se mohou poprvé setkat s dítětem. Setkání zprostředkovává krajský úřad a probíhá v pěstounské rodině nebo ústavním zařízení, kde je dítě umístěno. Průběh návštěvy se přizpůsobí věku dítěte. Pokud se jedná o starší dítě, je vhodné si s sebou přinést fotografie sourozenců, domácích mazlíčků nebo toho, jak je dům zařízený. Odborníci doporučují, aby se prvotní návštěvy účastnili pouze osvojitelé. Pokud první návštěva dopadne dobře, nastane období sbližování a poznávání se. U malých dětí jde tento proces velice dobře, ale problém nastává u dětí větších. V mnoha případech jsou nedůvěřivé a společnosti budoucích rodičů se mohou stranit (OSPOD, 2021). Bubleová (et al., 2018, 33-34) doporučuje v tomto případě postup sbližování naplánovat ve spolupráci s pracovníky OSPOD. Dále zdůrazňuje, aby si osvojitelé uvědomili, že čím je dítě starší, tím hůř se mu navazuje vztah s novými budoucími rodiči.

3.2.7 Péče budoucích osvojitelů

Dříve byla Péče budoucích osvojitelů nazývána Předadopční péče. Tato péče je určena k tomu, aby bylo možné posoudit, že je mezi osvojiteli a dítětem vhodný a dobrý vztah. Nejkratší doba péče je šest měsíců. Osvojitelé se o dítě starají stejně, jako by už bylo právně jejich. Náklady na péči o dítě jsou plně hrazeny osvojiteli a vyživovací povinnost končí před-

chozím opatrovníkům (přechodným pěstounům). Po dobu Péče budoucích osvojitelů je poručníkem dítěte Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD, 2021).

3.2.8 Svěření dítěte do péče

Posledním krokem k osvojení dítěte je rozhodnutí soudu. Soud posoudí situaci rodičů a dítěte. Při tomto posouzení musí brát v úvahu závěrečnou zprávu, kterou sepisuje OSPOD a jedná se o zhodnocení toho, jestli jsou žadatelé připraveni přijmout dítě do své péče. Soud může rozhodnout o novém příjmení dítěte a o tom, že v matrice budou místo biologických rodičů uvedeni rodiče adoptivní (Zákon č. 359/1999 Sb.).

4 ADOPCE POHLEDEM ANTROPOLOGIE

V této kapitole se zaměřím na příbuzenství a na to, jak antropologové pracují s termínem adopce. Dále popíšu mezinárodní adopci a to, jaká témata do přemýšlení o adopci přináší její zkoumání.

4.1 Příbuzenství

Antropologové se oblastí příbuzenství zabývali od počátků této vědy v 19. století. Antropologové tvrdí, že v mnoha společnostech je příbuzenství nejvýznamnější sociální jednotkou, protože příbuzenská jednotka zajišťuje živobytí, ochranu i identitu jednotlivce. Známým antropologem, který se věnoval příbuzenství, byl například David M. Schneider, který zdůrazňoval, že v západní společnosti je rozšířená představa, že příbuzenství je úzce spjato s biologickými a pokrevními vazbami. Antropologie však na rozdíl od této představy považuje příbuzenství primárně za kulturní klasifikaci (Eriksen, 2008, s. 121-122).

J. Skupnik (2010, s. 14) uvádí, že *„příbuzenství všude na světě lidem říká, v jakých vztazích jsou s dalšími lidmi, jak se k nim mají chovat a jaké chování mohou očekávat od ostatních.“* Také uvádí, že v závislosti na situaci je každý člověk přiřazen do určité příbuzenské skupiny. Tato skupina předurčuje jeho chování, jak v této skupině, tak i v rámci širší společnosti. Podle L. Budilové (2007) je možné příbuzenství považovat za sociální vztahy, které jsou konstruovány na základě genealogických vztahů, které pramení z lidské schopnosti reprodukce. V literatuře můžeme nalézt i termín fiktivní příbuzenství: *„...jsou to jedinci chápaní jako příbuzní, navzdory tomu, že podle pravidel daného příbuzenského systému příbuzní nejsou.“* (Skupnik, 2010, s. 19).

Někteří antropologové kritizovali popisování příbuzenství jako fiktivního. Tento název vyvolával pocit, že fiktivní příbuzenství je něco uměle vytvořeného, rituálního nebo smyšleného. Proto M. Marshall zavedl výraz *„created kinship“*, tedy *„vytvořené příbuzenství“* (Marshall 1977 in Howell, 2009, s. 155).

Antropologie dlouhou dobu pracovala s biologickým modelem příbuzenství. V současné době se snaží ukázat, že koncepty příbuzenství jsou kulturním výtvořem, který může mít mnoho odlišných forem. Šanderová (2011, s. 35) uvádí příklad příbuzenství v Ekvádoru mezi Zumbaguy. Zde nestačí pouze zplodit dítě, aby se muž stal otcem, ale o ženu musí pečovat během

těhotenství, žít s ní pod jednou střechou a starat se o dítě. Teprve poté se stává plnohodnotným otcem. U Zumbaguy není příbuzenství založeno na biologických vztazích, ale na vztazích sociálních. Každý má několik rozdílných rodičů, nebo dětí. Zcela odlišně to chápe společnost západní.

Již zmíněný Schneider, který se zabýval západním konceptem příbuzenství, tvrdí, že Američané rozlišují dva typy příbuzenství. Jedná se o příbuzné, kteří jsou spřízněni krví nebo právem. Podle Američanů pokrevní vztahy formují speciální identitu. Právní vztah je chápán jako něco nepravého. Vztahy, které nejsou založeny na „stejně krvi“, nemohou podle Američanů být tak kvalitní, jako vztahy pokrevní (Šanderová, 2011, s. 36). Tomuto západnímu pojetí, které Schneider nazval „biocentrismem“, odpovídají i názory a postoje v České republice, tedy v kontextu, ve kterém probíhal můj výzkum – proto je zde tolik pozornosti (na rozdíl od tradičních společností) věnováno právním náležitostem adopce.

4.2 Adopce

Antropologové se studií adopce zabývali už v 70. letech 20. století. Dohadovali se v té době o podstatě příbuzenství – tedy, zda je primárně biologické nebo sociální. Studium adopce je v kontextu diskuse o příbuzenství zajímavé – poznatky o adopci totiž odhalují to, jak lidé tvoří rodiny a stávají se rodiči a dětmi jeden pro druhého. Významný sociolog Émile Durkheim tvrdil, že příbuzenství je buď sociální nebo nic (Durkheim, 1896, s. 318). Ovšem mnoho antropologů v minulosti přistupovalo k adopci, jako k něčemu zcela odlišnému od skutečného příbuzenství. Proti tvrzení těchto antropologů, že biologické příbuzenství je něco přirozeného a adopce je něco zvláštního, co se odchyluje od normy, vystoupil již dříve zmíněný David Schneider, který ukazoval, že kdybychom považovali příbuzenství primárně za biologické, vnucovali bychom dalším společnostem svoji západní představu, kterou nesdílejí (Leinaweaver, 2018, s. 2-3).

Adopce není nic neobvyklého. V některých společnostech antropologové potkávali 90 % rodin, které měli někoho adoptovaného, nebo někoho k adopci poskytl (Leinaweaver, 2018, s. 3) a péče o biologicky nepřibuzné děti byla vzhledem k dřívější úmrtnosti rodičů a ekonomické nouzi běžná historicky i v tradičních společnostech evropských. Během posledních 50ti let se převážně v Severní Americe a Evropě adopce stala emocionálním uspokojením pro páry, které jsou nedobrovolně bezdětné. Existují argumenty, že praktiky adopce mimo jiné minima-

lizují riziko hladomoru (zejména v chudších společnostech) a pomáhají poskytovat péči opuštěným dětem (Howell, 2009, s. 151).

Studium adopce prokázalo, že všechno příbuzenství je „adoptivní“. Nezáleží na tom, jestli jsou prosazovány pokrevní vazby. Každý vztah vyžaduje udržování, souhlas a podporu. To, že se narodíme, nestačí k tomu, aby se člověk mohl s druhým člověkem považovat za příbuzného. Tyto vztahy se musejí „tvořit“ například pomocí společného slavení svátků, návštěv, telefonátů, dopisů apod. (Leinaweaver, 2018, s. 3). Micaela di Leonardo (1987) tomuto procesu říká „kin work“, tedy jakási „práce na příbuzenství“, Howell (2009, s. 151) zase používá termín „kinning“, tedy „dělání příbuzenství“. Tuto práci v západní společnosti zajišťují často ženy.

Leinaweaver (2018, s. 4) definuje adopci jako „*účelové převzetí odpovědnosti nebo povinnosti vůči jiné osobě*“. Spolu s tím ale dodává, že je veliká rozmanitost v tom, co by antropologové označili za adopci. Říká, že odpověď na otázku „Co je adopce?“ je závislá na tom, jaké očekávání a potřeby mají lidé od svých rodin. Ekonomická důležitost dítěte v západních zemích ustupuje jeho roli psychologické. V řadě nezápadních zemí může být důležité mít dědice, v Evropě a Severní Americe ovlivněné „sakralizací“ dětství zas naplňuje adopce představu rodičů, kteří chtějí dítě milovat a pečovat o něj. Díky tomu se rodičům zhmotní sen o tom mít dítě a dosahují osobního naplnění. Problém může nastat tehdy, když rodiče mají svou představu o „dokonalém dítěti“ (Leinaweaver 2018, s. 4).

V Americe se rozšiřuje trend otevřených adopcí. Tato adopce je charakteristická tím, že adoptivní rodiče udržují vztahy s rodiči biologickými. V České republice se tento trend zatím nerozšířil. Velké množství adoptivních rodičů se tohoto udržování vztahu spíše obává. Bojí se toho, že by se o tolik vytoužené dítě měli s někým „dělit“. Je také možné, že by se adoptivní rodiče obávali určité konkurence ze strany biologických rodičů. A to právě proto, že ve společnosti se vyskytují biocentrické představy. Můžeme se například setkat s názorem, že vztah mezi adoptivním dítětem a rodičem není tak opravdový, jako vztah, který je biologický. Existuje také představa, že „*jenom biologičtí rodiče vědí přesně, co dítě potřebuje a jak ho vychovávat*“ (Šanderová, 2011, s. 38).

Antropologický koncept adopce ukazuje, že příbuzenství není závislé pouze na biologických vazbách. Důležitou roli zde hraje příbuzenství sociální.

4.3 Mezinárodní a „transrasová“ adopce

Antropologové se často zabývali i adopcí mezi odlišnými sociokulturními skupinami. Zkoumali například adopce, kdy se rodiče rozhodnou pro adopci dítěte z odlišného etnika. V kontextu České republiky se jedná často o romské děti, které se vlivem nepříznivé rodinné situace dostávají do náhradních forem rodinné péče.

V případě mezinárodní adopce antropologové zkoumají krom vztahu biologického a sociálního příbuzenství zejména identitu adoptovaných a jejich vztah k zemi původu. Tvorba identity dítěte představuje pro rodiny i společnost velkou výzvu a v případě transrasových nebo mezinárodních adopcí je ještě náročnější než při adopci běžné. Rodiče se snaží svůj vztah s dítětem „naturalizovat“ a trvají na tom, že jediným rozdílem mezi nimi a jejich dětmi je původ dítěte. Objevují se také popisy dlouhého čekání v rámci procesu adopce využívající biologické termíny jako „těhotenství“ a moment osvojení dítěte je nazýván „narozením“. Pro rodiče je tento proces vysoce emotivní a vytoužené dítě k nim přichází určitým „magickým způsobem“, jako by se měl naplnit osud jeho i jeho rodičů (Howell, 2009, s. 158).

Děti z ciziny jsou v Evropě rodiči cíleně socializovány do místní kultury, jazyka či dokonce do určité představy místní národní „osobnosti“ tak, aby se upozadil jejich biologický (a geografický) původ a převážil vztah sociální. Rodiče se tak snaží zajistit, že se dětem vyhne rasismus směřovaný například vůči imigrantům. V USA však naopak rodiče mohou posílat dítě z Číny i do místní čínské školky a vytvářet mu identitu čínského či asijského Američana – zejména proto, že v zemi existují silné imigrantské komunity, se kterými se dítě může identifikovat (Howell, 2009, s. 159-160).

V České republice není, na rozdíl od zemí západní Evropy a Severní Ameriky, mnoho zájemců o mezinárodní adopci. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí uvádí, že obdrží jen jednu až dvě žádosti ročně (Umpod, 2021). Mezinárodní adopce do ČR jsou umožněny Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993 (HCCH, 1993). V ní je uveden seznam států, mezi kterými jsou osvojení „bezpečná pro děti“, tedy je zamezen obchod s dětmi.

Státem, který adoptuje z ciziny „ve velkém“, je například USA, i přesto, že k dispozici k adopci je řada dětí domácího původu, ovšem například starších nebo „nepopulárního“ afroamerického původu (Howell, 2009, s. 160). První zmínky o mezinárodní (dříve mezistátní)

adopci v USA se objevily v zákoně o vysídlených osobách z roku 1948 a v zákoně o pomoci uprchlíkům z roku 1953, který umožnil americkým rodinám adoptovat válečné sirotky z Koreje, Japonska a Číny. V Americe je dnes jedno z pěti adoptovaných dětí adoptované prostřednictvím mezinárodní adopce. Americká adopční politika mezinárodní adopci podporuje tím, že rodiny, které mají ve své péči mezinárodně adoptované dítě, mají úlevy na daních a migrační zákon dětem automaticky uděluje americké občanství (Tessler, et al., 2011, s. 1).

Největší zájem Američanů byl o asijské děti. Největším „poskytovatelem“ asijských dětí byla po dlouhou dobu Jižní Korea. První informace o adopci z Jižní Koreje je z roku 1955, kdy si bělošský pár adoptoval osm korejských dětí a přivezl je do Oregonu. Do roku 2010 bylo z Koreje do celého světa adoptováno kolem 165 000 dětí. Koreu v počtu poskytovaných dětí vystřídala Čína, která mezi lety 1992 – 2010 poskytla asi 77 500 dětí. Korea za stejné období poslala 12 000 dětí. Čína největšího vrcholu v poskytování dětí a mezinárodní adopci dosáhla v roce 2005, kdy Amerika přijala z Číny 7 906 dětí. Od té doby se toto číslo snížilo - v roce 2009 se jednalo o 3001 dětí a v roce 2010 poskytla Čína 3401 dětí (Tessler, et al., 2011, s. 2).

Existují i kontroverzní případy mezinárodní adopce. Příkladem takové adopce může být adopce dětí po zemětřesení na Haiti v roce 2010. Lidé chtěli těmto dětem pomoci, aby nemusely vyrůstat například v sirotčincích. Mnohdy adopční agentury dostatečně neproověřily, jestli je dítě opravdu sirotek a jestli náhodou nemá nějaké jiné příbuzné (Smith, 2010). Například v textu *Adoption Across Borders Declines* (2017), jehož autorem je P. Selman, je uveden příklad takovéto nelegální adopce. Jde o případ, kdy se deset členů americké křesťanské charity rozhodlo „zachránit“ a přivést do Ameriky 30 dětí. Později se ukázalo, že žádné dítě nebylo opuštěné a mělo alespoň nějaké přeživší příbuzné. Řada antropologů transrasovou a mezinárodní adopci kritizuje, protože adopce se stávají součástí globální ekonomiky a přemýšlení o dětech jako o určitých „komoditách“ – za mezinárodní adopci totiž chudší státy dostávají často zapláceno. Každopádně mezinárodní adopce odehrávající se téměř výhradně z chudších států do bohatších poukazuje na globální nerovnosti (Howell, 2009, s. 159-160).

Mezinárodní adopce zvyrazňuje témata, která jsou přítomná i v adopci domácí. I v adopci domácí je podstatným tématem tvorba identity dítěte, práce na příbuzenství (kinning), může se objevovat vyprávění o osudovém setkání s dítětem, i v domácí adopci směřují děti od rodin chudších k rodin bohatším a jejich výběr se stává předmětem určitých preferencí rodičů.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíl výzkumu

Jak už bylo řečeno úvodu práce mnou stanovené výzkumné otázky jsou následující:

1. Jaká je motivace rodičů k adopci?
2. Jak probíhal proces adopce?
3. Jakou měli rodiče podporu okolí?

Ptám se i na jiné oblasti adopce, které mi pomohou vytvořit představu o tom, čím si rodiny musely projít. Důležitou otázkou je samotná motivace rodičů k osvojení a následné požadavky na adoptované dítě. S tím souvisí i to, jak osvojitelé celý proces adopce vnímají a jakou podporu měli u svých blízkých.

Důležitou částí je v procesu adopce kontakt mezi osvojitelem a dítětem a to, jak osvojitelé dítěti sdělí, že je adoptované. Dále se zajímám o to, jaké informace osvojitelé mají o biologických rodičích dítěte. S příchodem dítěte do rodiny souvisí to, aby si dítě zvyklo na novou rodinu a ptám se i na to, jestli osvojitelé museli řešit nějaké specifické problémy.

5.2 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní přístup. „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Hendl, 2016, s. 42). Kvalitativní přístup zkoumá téma nebo problém v jeho přirozeném prostředí.

Nejvhodnější metodou pro získání dat byla metoda rozhovoru. Konkrétně jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem měla připravený spíše orientační seznam otázek. Vzhledem k tomu, že je rozhovor založen na vzájemném kontaktu mezi jedinci, je důležité, aby navodil dobrý raport. Jde o vytvoření příjemné atmosféry, tak aby se respondent cítil při rozhovoru co nejlépe (Gavora, 2010, s. 202).

Polostrukturovaný rozhovor se též nazývá rozhovorem pomocí návodu. Návod představuje skupinu otázek a slouží k tomu, aby se nezapomnělo na žádné téma, které je nutné

s respondentem probrat. Zároveň dává respondentům větší volnost při odpovědích (Hendl, 2016, s. 178).

Metodu polostrukturovaného rozhovoru jsem si zvolila z několika následujících důvodů. Prvním důvodem je citlivost tématu, protože pro mnoho informantů se jedná o zásadní rozhodnutí, které provází mnoho emocí. Dalším důvodem je, že jsem se domnívala, že při rozhovoru budou upřímnější a otevřenější, než by tomu bylo při jiné formě získávání dat.

5.3 Charakteristika informantů

5.4 Sběr dat

Rozhovory s informanty jsem si ve všech případech domluvila předem, a to prostřednictvím e-mailu nebo sociálních sítí. Většinu kontaktů jsem získala od svých známých nebo od rodin, kde jsem rozhovory realizovala. Všichni informanti byli informováni předem o účelu rozhovoru, tématu výzkumu a odhadované časové náročnosti. Informanti měli možnost výběru mezi osobním setkáním a videohovorem. K videohovoru jsem nechtěla přistupovat, ale vzhledem k pandemické situaci jsem byla nucena tuto možnost využít. Jeden rozhovor jsem uskutečnila formou videohovoru a zbytek rozhovorů v bytech rodin. Rozhovor formou videohovoru patřil mezi ty kratší. Nebojím se říct, že se informantka tolik neotevřela, jako by tomu bylo v případě osobního setkání. Sama uvedla, že jí tato forma přijde vzhledem k tématu neosobní. Před samotným zahájením rozhovorů jsem účastníky požádala o souhlas s nahráváním na záznamník v mobilním telefonu a znovu je informovala, že celý výzkum je anonymní. Sběr dat probíhal během ledna a února 2021. Rozhovory jsme museli přizpůsobit vládním nařízením, které v té chvíli platily, a proto jsme měli respirátory a dodržovali dvoumetrové rozestupy.

Rozhovory měly velice různorodou délku. Nejkratší byl 23 minutový a nejdelší měl 66 minut. Délka rozhovorů se odvíjela o otevřenosti informantů na téma hovořit. Tři rozhovory byly skupinové, jelikož se jednalo o rozhovor s párem. Jeden rozhovor proběhl pouze se ženou. Skupinové rozhovory byly dobré v tom, že se pár navzájem doplňoval a díky tomu si informanti vzpomněli i na detaily z průběhu jejich adopce.

5.5 Otázky určené informantům

Struktura rozhovoru byla tvořena 15 otázkami. Někteří informanti se lehce od otázek vzdalovali, ale ve většině případů jsem je nechávala hovořit i nad rámec mnou stanovených otázek.

Otázky k rozhovoru:

1. Proč jste se rozhodli k adopci?
2. Jak staré bylo dítě, když vám bylo svěřeno do péče?
3. Jak dlouho jste na dítě čekali?
4. Měli jste nějaké požadavky na dítě? (věk, pohlaví, etnikum)
5. Bylo vám dítě „přiděleno“ nebo jste si mohli „vybrat“?
6. Víte něco o biologických rodičích dítěte?
7. Jak vypadala předadopční péče?
8. Jak dítě reagovalo, když k vám přišlo do rodiny?
9. Co vše jste dělali, aby se dítě co nejrychleji přizpůsobilo a zvyklo na rodinu?
10. Ví vaše dítě, že je adoptované? Jak jste mu to řekli a v kolika letech?
11. Jaké jste museli překonat „překážky“?
12. Měli jste podporu od svého okolí a jak na vaše rozhodnutí reagovalo?
13. Jak se na vaše rozhodnutí adoptovat si dítě díváte s odstupem času? Udělali byste dnes něco jinak?
14. Jak vnímáte proces (systém) celé adopce?
15. Jaký názor máte na adopci vs. pěstounskou péči?

5.6 Analýza dat

Pořízený záznam na mobilní telefon jsem vždy přepsala, to znamená provedla jsem transkripci rozhovoru. „*Transkripce se nazývá proces přepis mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby*“ (Hendl, 2016, s. 212).

Přepsané rozhovory jsme si prošla a zvýraznila důležité části textu a provedla kódování. Kódování slouží k popisování získaných dat. Zvýrazněným částím jsme přiřadila kódy, které jsem použila na všechny rozhovory. Gavora (2010, s. 215) uvádí tři kategorie kódů. Kódování otevřené, pomocí kterého zjišťuji první kategorie v textu. Dalším typem je axiální kódování, které hledá vztah mezi kategoriemi. Posledním typem kódování je kódování selektivní, které

se používá v závěru analýzy textu a vytváří se zde centrální kategorie. Já si vytvořila následující kódy: motivace, požadavky, podpora blízkých, způsob sdělení, že je dítě adoptované, informace o biologických rodičích, zvykání si na rodinu, problémy a zhodnocení procesu adopce.

5.7 Představení rodin

V úvodu této kapitoly krátce představím oslovené rodiny. Jedná se o čtyři rodiny, které mají různé zkušenosti a zážitky s procesem adopce. Některé rodiny se musely nebo stále musejí potýkat se specifickými problémy či komplikacemi. Důležité je zmínit, že všechny rodiny kromě rodiny č. 3 měly adopci podle nového občanského zákoníku. Rodina č. 3 adoptovala v devadesátých letech, a to podle tehdejšího zákona o rodině. To znamená, že rodina č. 3 měla jiné podmínky, za kterých adopci realizovala.

Rodina č. 1

Rodina č. 1 žije v malé vesnici mezi dvěma městy v rodinném domě. Mají dvě dcery, jedné je pět let a druhé devět měsíců. K adopci se rozhodli kvůli zdravotnímu stavu ženy. Žena po otci zdědila genetické onemocnění HUS (Atypický hemolyticko-uremický syndrom). Jedná se o akutní selhávání ledvin. Ženě tuto nemoc diagnostikovali v roce 2004. Začalo to únavou jako při obyčejné chřipce, poté se ale přidaly epileptické záchvaty a objevilo se krvácení do mozku. Přestaly jí fungovat ledviny a musela na dialýzu. Po dvou letech docházení na dialýzu jí ledvinu věnoval otec. Bohužel transplantovaná ledvina vydržela pouze měsíc a poté selhala. Poté opět musela docházet na dialýzu po dobu devíti let (dvakrát do týdne v délce 5 hodin). V roce 2009 se žena vdala. Manžel jí věnoval ledvinu a v roce 2014 proběhla transplantace.

S rodinou se znám osobně, takže jsem měla určité povědomí o jejich situaci. Rozhovor jsem domlouvala s manželkou přes sociální síť Facebook. Informantka navrhla, aby rozhovor proběhl u nich v bytě. Rozhovoru se účastnil i manžel informantky.

Rodina č. 2

Tato rodina žije také na vesnici. Mají dvě biologické dcery 21 a 18 let. K dcerám přibyl adoptovaný syn, kterému je 9 let. Manželka toužila po větší rodině a už se to nedařilo přirozenou cestou. Z tohoto důvodu se rozhodli přistoupit k adopci.

Rozhovor jsem si s manželi domluvila předem a dala jim možnost, aby si vybrali, kde chtějí rozhovor realizovat. Navrhli, abych přijela k nim domů. Když jsem přijela uskutečnit rozhovor, v rychlosti jsme se seznámili. Informanty jsem seznámila s obsahem rozhovoru a opět je informovala o tom, že celý výzkum je anonymní. Rozhovor jsem realizovala s oběma manželi.

Rodina č. 3

Čtyřčlenná rodina žije v malém městě v rodinném domku. Pár má adoptovaná dvojčata, kterým je 23 let. Manželé se dlouhou dobu snažili o dítě přirozenou cestou, a když jsem jim to nedařilo, rozhodli se podstoupit umělé oplodnění, bohužel ani to nebylo úspěšné. Rozhovor jsme provedla u informantů v bytě, a to po předchozí domluvě. Rozhovoru se účastnili oba manželé.

Rodina č. 4

V tom to případě jsem se bavila jen s paní. S manželem mají adoptovaného chlapečka, kterému je 5 let. Důvody k adopci byly stejné jako u předchozí rodiny, tedy nemožnost otěhotnět přirozenou cestou.

Rozhovor jsem si domluvila předem přes sociální síť Facebook. Bohužel kvůli vládním nařízením jsem tento rozhovor musela provést pomocí videohovoru v aplikaci Messenger. Hovor naštěstí proběhl bez jakýkoliv technických potíží.

5.8 Interpretace dat

V následujících sedmi podkapitolách rozebírám hlavní témata, která jsem si zvolila na základě kódování. Porovnávám dotazované rodiny v různých otázkách týkající se adopce.

5.8.1 Jaká je motivace k tomu adoptovat si dítě.

Odpovědi týkající se motivace byly celkem jasné. Největší motivací k tomu osvojit si dítě byla touha po dítěti a nemožnost mít dítě vlastní. Páry tímto rozhodnutím chtěly naplnit své rodičovské touhy. Podle Škoviéry (2007) se tedy jedná o motiv zveřejněný, kdy se rodiče snaží zaplnit prázdné místo po vlastních dětech. Nejzajímavějším poznatkem u této výzkumné otázky je fakt, že iniciátorem byly vždy ženy. Téměř ve všech případech muži tento „nápad“

podpořili. V jednom případě to bylo komplikovanější. V zahraničních výzkumech však ženy jako iniciátorky adopce nejsou pravidlem, např. v roce 2002 v USA adoptovalo děti dvojnásobné množství mužů než žen (Jones, 2009). Na druhou stranu ty americké ženy, které prošly léčbou neplodnosti, měly tendenci adoptovat mnohem častěji.

U rodiny č. 2 manželovi trvalo poměrně dlouhou dobu, než se rozhodl s adopcí dítěte souhlasit. *„Mě trvalo několik let, než jsem v sobě strávil to, že bych sem měl přivést cizí dítě.“* Dle jeho slov v sobě potřeboval zodpovědět otázky, které ho tížily. Zároveň ale zdůrazňuje, že na některé otázky odpověď nenašel dodnes. Toto rozhodování trvalo kolem dvou let. Manželka svého partnera do ničeho nenutila a nechala manžela, aby v klidu dospěl k rozhodnutí. *„Já jsem moc ráda, že jsem to čekání vydržela, protože to opravdu byla dlouhodobá záležitost.“* Vnímá to velice pozitivně, protože je to stoprocentně manželovo rozhodnutí. *„Vím, že mám manžela na svojí straně, a nikdy se nestane, aby mi vytknul to, že to bylo moje rozhodnutí a třeba kvůli mně máme problém.“*

V případě rodiny č. 1 se návrh manželky setkal u manžela s kladným přijetím. Jak už bylo v medailonku rodiny řečeno, manželé se k adopcí rozhodli kvůli onemocnění, které je genetické. *„Manželovi nezáleželo na tom, jestli bude dítě adoptované, to pro mě bylo důležité.“* Žena se k tomuto kroku rozhodla především kvůli svým zkušenostem s nemocí. Nechtěla, aby se nemoc projevila u jejích dětí. Nemoc by se u dětí nemusela vůbec projevit, ale mohla by se vyskytnout v dalších generacích. *„Vím, co si se mnou užili rodiče. Běhání po doktorech, ale hlavně ten strach, a to mi za to nestojí.“*

Manželé, z rodiny č. 3 se k adopcí rozhodli poté, co se jim téměř dva roky nepodařilo mít dítě vlastní. Ještě před rozhodnutím o adopcí podstoupili umělé oplodnění. Bohužel ani toto řešení nepřineslo vytoužené dítě. Ženě se otěhotnět povedlo, ale později potratila. O možnosti adopce se dozvěděli od lékaře. *„Jeden doktor nám řekl o týchle možnosti, tak jsme do toho šli.“* Manželé podávali žádost k osvojení dítěte v roce 1994.

U rodiny č. 4 se jedná téměř o stejnou situaci jako u rodiny v předchozím případě. Několik let se pokoušeli o miminko přirozenou cestou, a to se nedařilo. Podstoupili i umělé oplodnění, které bylo neúspěšné. S nápadem osvojit si dítě přišla žena *„...Cítili jsme, že máme na dítě nejvyšší čas, a proto jsme se rozhodli pro adopci“* Manžel ze začátku trochu váhal. Báł se, že by nepřijal cizí dítě. *„Když jsme prošli celým tím procesem a syna jsme dostali, tak ho ty obavy opustily a hned jsme si ho oba zamilovali.“*

5.8.2 Jaké požadavky mají osvojitelé na dítě a jak se tyto požadavky podařilo naplnit.

Rodiče ve svých žádostech nejčastěji uváděli, že chtějí dítě co nejmenší a našeho etnika. Jednomu páru by jiné etnikum nevadilo za předpokladu, že rysy daného etnika nebudou příliš výrazné. Dvě rodiny uvedly, že jim nevádí drogová závislost matky. Naopak uvedly, že by jim vadila závislost na alkoholu, která může mít vliv na vzhled dítěte.

Zajímavou a vyčerpávající odpověď jsem dostala od rodiny č. 2, která mi popsala, jaké pocity měli manželé při vyplňování žádosti, kde si žadatelé stanovují, jaké dítě požadavky na dítě mají. Slovy manžela: „*Vlastně si objednáš, jaký dítě by se ti líbilo.*“ Docela trefně volení těchto požadavků přirovnává ke koupi auta. „*Je to jako když jsem si kupoval auto. Taký jsem si měl vybrat barvu, stáří, jestli chci bourané nebo nebourané. Měl jsem problém s tím, že se jedná o člověka a teď si mám vybrat co chci.*“ O komodifikaci, především mezinárodní adopce, hovoří i Howell (2009, s. 159): jedná se o proces, kdy se proces adopce podobá tržnímu hospodářství, kdy je dítě uváděno na „trh“ (skrze různé instituce a agentury zprostředkovávající adopci) a rodiče si dítě vybírají přesně podle parametrů, které očekávají. V mezinárodní adopci se navíc za dítě často platí, což není případ vnitrostátní adopce v České republice.

Manželka, ale dodává, že ti sociální pracovníci vědí, proč to mají takto nastavené. Dle zkušeností, které mohla žena sdílet s ostatními, se často setkávala s názorem, že hodně žadatelů chce bílé miminko, nejlépe novorozeně. Poté ale velice rychle zjistí, že takových dětí vhodných k adopci je velice málo. „*Ten dotazník pomůže vyjasnit, co teda opravdu chci, nebo co jsme schopni akceptovat.*“ Muž si přál další holku a samozřejmě co nejmenší. „*Celý ten proces nás z toho vyvedl, takže nám bylo nakonec jedno, jaký budeme mít pohlaví. Měli jsme dvě podmínky, aby bylo dítě zdravé a aby bylo bílé.*“ Manželka dodala, že by akceptovali i dítě jiného etnika v případě, když nebude mít výrazné rysy svého etnika. „*To jsme brali s ohledem na naši malou vesnici, protože si ti všichni vidí až do talíře. Holky máme blondřatý a pak bychom si přivezli tmavý dítě.*“ To, že nechtějí dítě tmavé pleti, v dotazníku zdůvodnili tím, že žijí na malé vesnici a mohlo by se cítit samo nebo jiné.

U rodiny č. 4 se také objevil neobvyklý požadavek na dítě. Přesněji řečeno na původ dítěte. Do požadavků na dítě si dali, že chtějí dítě staré maximálně do dvou let. Nechtěli Roma nebo jiného míšence a nevadila jim drogová závislost matky. Co ale nechtěli, je dítě, které by bylo z babyboxu. „*O tom jsme se s manželem dlouho bavili. Dohodli jsme se, že ne, protože by-*

chom mu neměli co říct, kdyby se nás třeba ptal na biologický rodiče. A nás by asi mrzelo, kdybychom mu neměli žádnou odpověď.“

Rodina č. 1 chtěla bílou zdravou holčičku. Stejně jako u předchozí rodiny rodičům nevadila drogová závislost matky. *„Tu jsme stahovali, protože jsme čekali strašně dlouho. Alkoholová závislost nám vadila, ta se na dětech projeví víc než drogy.“*

U rodiny č. 3 se opět objevil požadavek, že chtějí co nejmenší dítě bílé pleti. Do žádosti také uvedli, že jim nevadí dvojčata. *„Do žádosti jsme psali, že nám nevadí dvojčata a možná proto jsme tak dlouho čekali.“* Další požadavek byl ze strany ženy. Nechtěla dítě s rezatými vlasy. *„Když jsem byla malá, tak náhle před školou, kam jsem chodila na základku, zemřel můj táta. No a jeden zrzavý kluk mi to pak nepříjemným způsobem „vpálil“ a řekla bych že se mi i vy-smíval. Tak to ve mně asi zůstalo.“*

U všech rodin se objevil požadavek na co nejmenší dítě bílé pleti. Rodiny při rozhodování byly ovlivněny například některými události z minulosti - takovým příkladem je rodina č. 3 která nechtěla dítě s rezatými vlasy. Některé páry braly ohled na prostředí, ve kterém žijí. To je příklad rodiny č. 2 která nechtěla dítě tmavé pleti, protože by se dítě mohlo na vesnici cítit samo nebo jiné. Jiné specifické obavy do budoucna měla zase rodina č. 4, která nechtěla dítě z babyboxu, protože by osvojitelé neměli pro své dítě odpovědi, až by se začalo ptát na svůj původ.

5.8.3 Jaká byla podpora a názor na osvojení u příbuzných nebo blízkých?

Zde se odpovědi velice lišily a každý pár měl od svého okolí, ale především od svých nejbližších, jinou míru podpory. Většinu párů rodiče v rozhodnutí adoptovat si dítě podpořili. Ovšem našly se i výjimky, kdy se osvojitelé setkali s velmi odmítavým postojem.

Velice dobrá podpora od rodičů osvojitelů byla u rodiny č. 1. Hlavní roli zde hrál zdravotní stav žadatelky, o kterém jsme psala v medailonku rodiny. S malinko horší reakcí se setkali u babičky žadatelky. *„Babička se na to moc netvářila, jak je stará. Tenkrát jí bylo 80 let.“* Manželé dodávají, že s žádnou negativní reakcí se neseťkali. Naopak je lidé podporovali.

Rodina č. 2 takové štěstí neměla. Otec žadatele se s rozhodnutím adoptovat si dítě nesmířil doteď. Kromě otce je všichni podporovali a měli z nich radost. *„Řekl bych že to nestrávil do-dnes a mamka, jeho žena, tak nepůjde proti němu, i když kvůli tomu jde proti svému synovi.“*

Je to už šest let a dědeček malého chlapce svůj postoj nezměnil. „*Táta prohlásil, jestli to jde vrátit apod. On vidí, že kluk je úplně normální a že má zájem za dědou jet, ale v něm se to vůbec nepohnulo.*“ Manželé říkají, že by dědečka moc potřebovali a ze strany žadatelky už bohužel zemřel. Chlapec vyhledává mužské vzory. Rodiče říkají, že je to tím, že v kojeneckém ústavu byli jediní muži psycholog a kuchař. Muž popisoval zážitek z návštěvy kojeneckého ústavu. „*Přijeli jsme se tam podívat a ty děti se na mě úplně vrhly, jak viděli chlapa. Měl jsem plný klín dětí a některý si ke mně dolezly a chtěly si na mě aspoň šáhnout.*“

Rodina č. 3 se setkala s podporou, ale i přesto ve svém okolí narazila na pár výjimek, které je od rozhodnutí osvojit si dítě odrazovaly. Setkali se s názorem, že děti z dětského domova nemusí být tak „chytře“ jako ostatní děti. „*Říkali nám, jestli si to ještě nechceme rozmyslet a že se musíme smířit s tím, že by ty děti mohly chodit na speciální školu...*“ Pár dodává, že s variantou speciální školy počítali, ta ovšem nenastala. Adoptovaná dvojčata studují. „*Musím říct, že je to skvělý pocit, když tem lidem ted' můžu říct, že holky studují. Ten výraz, co ti dotyční mají, je k nezaplacení.*“

Ani rodina č. 4 se neseťkala s negativní reakcí. Pár svým rodičům záměr adoptovat si dítě oznámil hned na začátku. Osvojitelé je během celého procesu informovali o průběhu a oni je neustále podporovali. Žena říká, že se setkávala s otázkou, jestli adoptované dítě bude mít ráda stejně, jako kdyby měla své dítě. „*Setkala jsem se s otázkou, jestli dítě budu mít stejně ráda, jako kdybych měla své dítě. Na to přeci nejde odpovědět...*“

5.8.4 Jak vypadal první kontakt mezi rodiči a dítětem?

Jedná se o nejsilnější zážitek, který žadatelé během celého procesu zažili. Všichni se shodují, že na prvním momentu záleží. Záleží hlavně na tom, jaké pocity žadatelé mají. Říkají, že podle těchto pocitů člověk pozná, jestli dělá správnou věc.

Rodina č. 1 už ztrácela naději, že by se pro ně našlo vhodné dítě. O pár dní později jim volala sociální pracovnice, že pro ně mají miminko. Holčička byla u pěstounů na přechodnou dobu. „*Jeli jsme se na miminko podívat a shodou okolností tam byli i ti pěstouni, takže jsme se pak domlouvali s nimi.*“ U druhé devítiměsíční holčičky to bylo úplně jiné. Rodiče ji získali do péče formou přímé adopce. Biologická maminka si je vybrala a adoptivní rodiče byli i u porodu a hned dostali holčičku do péče.

Rodina č. 2 jezdila do každý víkend do kojeneckého ústavu v Mostě. Zde se sbližovali s chlapečkem, který jim měl být svěřen do péče. Sociální pracovnice rodičům doporučily, aby chlapečkovi dali fotoalbum, kde byly jejich fotky, fotky domácích mazlíčků apod. Do kojeneckého ústavu takto dojížděli okolo 3 měsíců. „*Ten první moment byl nádherný.*“ Osvojitelé se podělili o takovou perličku. Když jim sociální pracovnice zavolala, že pro ně mají chlapečka v kojeneckém ústavě v Mostě, žena sedla k počítači a našla si kojenecký ústav na internetu. Prohlížela si fotky z akcí: „*No a na jedné fotce na mě koukal nádherný kluk s krásnýma očima. Říkám manželovi, pojd' se podívat to není možný, aby takhle krásný dítě bylo v kojeneckým ústavu. Pak jsme jeli do Pardubic za sociální pracovníci, ta vyndala fotku a já jsem skoro upadla, protože to dítě z fotky byl on.*“ Osvojitelé několikrát zdůrazňovali, že první pocity, které člověk má, jsou odpovědí na to, jestli to bude fungovat nebo nebude. „*Ten první moment je úplně všechno. Bud' cítíme, že je to ono nebo si řekneme, že je takový divný a můžeme prostě odejít. Tak jsme čekali, co bude a fakt zafungovalo. Jakmile jsme ho viděli a on viděl nás, tak to bylo něco úžasného.*“

V případě rodiny č. 3 to bylo hodně podobné jako u rodiny č. 1. Sociální pracovnice rodičům sdělila, že pro ně mají dvojčata. Rodina se vypravila do dětského domova ve Dvoře Králové nad Labem. „*Bylo to zajímavý, když jsme tam přijeli. Každá na nás totiž reagovala jinak.*“ Jedna z holčiček byla podle rodičů velice usměvavá a k páru se hned měla. Druhá holčička byla ze začátku ostýchavější. „*Byl to skvělý pocit, vědět, že si ty holčičky odvezeme domů. Myslím, že to nemůže nikdo pochopit, dokud to nezažije.*“

Rodina č. 4 si pamatuje pocit štěstí a to, že si chlapečka hned zamilovali. „*On byl malinký, bylo mu pět měsíců, takže to možná ani nevnímal.*“

Pro všechny adoptivní páry byl první kontakt velice emotivní, protože se splnil jejich sen stát se rodiči. A jak zdůraznili rodiče č. 2 ty první pocity znamenají opravdu úplně všechno a je to odpověď na to, jestli osvojitelé učinili správné rozhodnutí. Howell (2009, s. 159) uvádí, že mezi adoptivními rodiči existuje obecný vzorec prvních setkání s dítětem, který je specifický vysokou úrovní emocionality a představami o osudovém setkání. Tento vzorec se vyskytl i v mém výzkumu.

5.8.5 Jak se dítě dozvědělo, že je adoptované a co rodiče vědí o biologických rodičích dítěte?

Všechny páry svým dětem říkají už od mala, že jsou adoptované. Shodly se i na to, že by to mělo vědět každé dítě, a to co nejdříve. Rodiče podle zákona č. 89/2012 mají povinnost svým dětem sdělit, že jsou adoptované. Děti by to měly vědět před nástupem na základní školu. O biologických rodičích informace mají. Pouze rodina č. 3 nechtěla o původní rodině žádné informace.

O biologických rodičích většina rodin ví, avšak většinou vědí jen to, co jim řekli sociální pracovníci. Často se jedná o anamnézu matky nebo obou rodičů.

Rodina č. 1 svým oběma dcerkám říká, že jsou adoptované. *„Ta menší tomu asi nerozumí, ale aspoň si zvykne na to to slyšet.“* Druhé starší dceři to říkají jako pohádku a ta už tomu rozumí. *„Starší dcera měla například knížku s fotkama od pěstounů a my v tom pokračujeme.“* O biologických rodičích holčiček adoptivní rodina informace má. Vědí především o tatínkovi starší dcery viz. kapitola 6.7.6.

Rodina č. 2 měla trošku zjednodušené to, jak synovi říct, že je adoptovaný. *„Synovi byli tři roky, když jsme si ho adoptovali, takže si to pamatoval.“* Tato rodina má také informace o biologických rodičích dítěte. *„Víme toho asi víc, než bychom chtěli.“* Adoptivní rodiče se z rodného listu dozvěděli několik informací. *„Syn má asi tři sourozence. Maminka porodila a ty děti si vzala do péče babička. Když se narodil poslední syn, tak babička řekla, že už se o něj nezvládne postarat, tak ho dala do kojeneckého ústavu.“*

V případě rodiny č. 3 se opět setkáváme s pohádkou, díky které dcerám říkali, že jsou adoptované. *„Říkali jsme jim to docela často, vždycky před spaním.“* Rodina nechtěla vědět žádné informace, které se týkají biologických rodičů.

I u rodiny č. 4 se vypráví pohádka o tom, že syn není biologickým synem. *„Říkáme mu, že není z břicha, ale z úřadu.“* Syn byl u přechodných pěstounů, kteří mu vytvořili fotoknihu, stejně jako u rodiny č. 1. Rodina je s pěstouny pořád v kontaktu a navštěvují se. Pěstouni našli na sociální síti Facebook biologickou matku chlapce. *„Nechtěli jsme se podívat, ale nakonec jsme s manželem neodolali a ten Facebook se podívali.“* Rodina říká, že syn je mamince podobný. Ještě se dozvěděli, že syn má asi osm sourozenců.

V rodinách je velká pozornost vytváření identity dítěte věnována ve třech rodinách. V případě rodiny č. 1 pěstouni, u kterých starší holčička byla, vytvořili knihu, ve které adoptivní rodiče pokračují. Tato kniha „mapuje“ život holčičky v náhradní rodinné péči a díky tomu holčička ví, jak se k adoptivním rodičům dostala. To samé praktikují u rodiny č. 2. U rodiny č. 4 například stále udržují kontakt s přechodnými pěstouny. Ve všech rodinách společně slaví různé svátky a narozeniny. Toto nazval Howell (2009, s. 151) termínem „kinning“, kdy se posilují sociální vazby mezi příbuzenstvem a dítě se socializuje do rituálů i každodennosti nové rodiny.

5.8.6 Jak si dítě zvyklo na rodinu a museli osvojitelé řešit nějaké specifické problémy?

Rodiny si ve většině případů adoptovali miminka, takže zvykání na nové prostředí nemuseli výrazně řešit. Jedna rodina si adoptovala tříletého chlapečka a tam už jisté situace řešit musela. V otázce řešení nějakých specifických problémů jedna rodina stále řeší dost zásadní problém, který vznikl vinou OSPODu. Tento problém je podrobněji rozebírán ve čtvrtém odstavci této podkapitoly.

Zajímavé je, že u všech dětí, a to bez výjimky, se vyskytl jeden společný rys. Všechny děti si své rodiče velice bedlivě hlídají. Všichni rodiče vypověděli, že když jsou s dětmi ve větším kolektivu lidí, tak je děti nechtějí ztratit z dohledu. Rodiče shodně uvádějí, že to bude tím, že se děti bojí, aby o ně nepřišli.

Rodina č. 1 nemusela řešit žádné záležitosti, aby si jejich děti zvykly na rodinu, protože byly malé. Bohužel museli řešit jiné o dost vážnější problémy, které nemají stále vyřešené.

Když se narodila starší dcera osvojitelů biologická matka dala souhlas k adopci. O tomto zámeru se dozvěděl údajný biologický otec, který byl v tu dobu ve vězení, a s adopcí nesouhlasil. „*Byl to údajný otec, protože ona ho nevedla. Prostě to nikdo neřešil a že se ozve z vězení vůbec nikoho nenapadlo. On údajně i té matce vyhrožoval, že jestli dá dceru k adopci, tak jí ublíží...*“ Dle slov osvojitelů stačí, aby biologický otec projevil malý zájem o dceru a už nemůže být adoptovaná. Tím malým zájmem může být i dopis jednou za několik měsíců. Dobré je také zdůraznit, že když biologického otce pustili z vězení, tak o dceru nejevil žádný zájem. Když se do vězení opět dostal, začal psát dceři další dopisy. Celá vzniklá situace byla zaviněna OSPODem, který biologického otce neproověřil. „*Tohle byla chyba úřadu, že ho neřešili,*

mají dost štěstí, že jsme jaký jsme. Stát se to někomu jinému, klidně by to mohl dát soudu. Ale ti úředníci z toho byli hodně špatní.“ Rodina má dceru zatím v pěstounské péči a probíhají soudy o to, aby holčičku mohli dostat do své péče.

U rodiny č. 2 bylo zvykání si na nové prostředí v rodině složitější, protože pár si adoptoval chlapečka ve věku tří let. Žena s ním byla rok na mateřské. *„On byl jak klišťe a je do ted’.*“ Manželé uvedli, že ze začátku byla problém jakákoliv zvířata. *„My jsme měli tehdy psa a on se ho bál a celkově utíkal před zvířatama, protože je neznal.*“ Žena říká, že spoustu věcí musela dělat na zemi, aby to syn mohl dělat také, protože to pro něj bylo něco nového. *„Když jsem vařila, tak chtěl ochutnávat koření, protože to vůbec neznal.*“ Manželé se podělili o historku, kdy byl syn překvapený, že se rohlík a máslo musí koupit zvlášť. *„V kojeneckém ústavu to dostali namazané na talířku.*“ Dále říkají, že si syn hlídal své věci a měl velkou radost, že se o ně nemusí s nikým dělit. *„Nebo má najednou svůj pokoj, to pro něj bylo úplně něco nového.*“

V případě rodin č. 3 a 4 rodiče neřešili žádné problémy, protože děti byly malé. U rodiny č. 4 ze začátku prali ve stejném pracím prášku, jako používali pěstouni. *„Dělali jsme to proto, aby miminko nepocítilo takovou změnu. Jinak jsme nic řešit nemuseli.*“

5.8.7 Jak osvojitelé vnímají celý proces adopce? Chtěli by s odstupem času něco změnit?

Odpovědi bych shrnula větou osvojitelů č. 2 *„Je to náročné, ale stojí to za to!“* Všichni osvojitelé se souhlasí s tím, že proces je velmi zdlouhavý a náročný. Zároveň dodávají, že podmínky, které musejí žadatelé splnit, jsou dobře nastavené. Žadatelé si přejí, aby se celý proces adopce alespoň o něco zrychlil.

Rodina č. 1 uvedla: *„Je to náročný proces, ale myslím si, že to, jak to je postavené, má svoje důvody.*“

U rodiny č. 2 byl proces adopce docela rychlý. OSPOD měl pro žadatele vhodné dítě ještě předtím, než byli oficiálně zařazeni do registru žadatelů. Z tohoto důvodu celý proces vnímají pozitivně. *„Tím, jak to u nás bylo rychlý, tak to vnímáme fakt pozitivně. Je jasné, že každý nemá takové štěstí a u někoho to trvá fakt dlouho. Myslím, že to za oba můžu hodnotit opravdu kladně.*“ Manželům přišla zbyteční povinná odborná příprava, protože vychovali dvě dce-

ry a nepotřebovali se učit, jak přebalit miminko nebo řešit určité situace v rodině. „*V některých tématech nás brali spíš jako konzultanty. Pro ty ostatní rodiny to bylo určitě přínosný, protože ve většině případech šlo o jejich první dítě.*“ Pár říká, že to bylo skvělé rozhodnutí. „*Pro nás bylo největší kritérium to, aby to rodinu nějakým způsobem obohatilo. Kdybychom si mysleli, že nás to omezí nebo nám to něco vezme, tak bychom do toho vůbec nešli.*“

Rodina č. 3 rodina žádala o adopci kolem roku 1994. Pár uvedl, že pro ně celý ten proces byl náročný, a tvrdí, že by do toho znovu už nešli. „*Jsm rádi, že jsme adoptovali dvojčata. Jedno dítě je pro strach a celý ten proces bychom už podstoupit nechtěli.*“ I v tomto případě rodiče říkají, že ten systém je nastavený správně, ale že je zbytečně zdlouhavý.

Rodina č. 4 uvedla téměř totožnou odpověď jako rodina č. 1. „*Je to zdlouhavé a náročné, ale stojí to za to. A určitě tak, jak je to nastavené, to má smysl a je to tak z nějakého důvodu.*“ Rodina zažádala o adopci druhého dítěte.

Rodiny se shodly na tom, že celý proces adopce je velice náročný a především zdlouhavý. Nejkratší doba adopce od podání žádosti až po získání dítěte je u oslovených informantů jeden rok (v případě rodiny č. 2). Naopak nejdelší doba čekání je u dvou oslovených rodin a jedná se o plných šest let. Dále by rodiny uvítaly, aby se alespoň trochu celý proces adopce urychlil. Prospělo by to jak osvojitelům, tak i dětem, pro které je úplná rodina velice důležitá. Rodina č. 2 považuje povinnou odbornou přípravu v jich případě za zbytečnou, protože už dvě děti vychovali. Pro žadatele, kteří s rodičovstvím nemají žádné zkušenosti, je však určitě přínosná.

6 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývá Procesem adopce pohledem osvojitelů. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké motivy vedly rodiče k tomu, aby se rozhodli k adopci. Dále jsem sledovala, jak vypadal celý jejich proces zprostředkování adopce a zabývala se i tím, jakou rodiče měli podporu od svých nejbližších. Z toho vyplývají stanovené výzkumné otázky: Jaká je motivace rodičů k adopci? Jak probíhal proces adopce? Jakou měli podporu okolí?

V teoretické části je vymezeno, co je rodina, její základní funkce a dělení. V následující kapitole je popsána náhradní rodinná péče. Dále se podrobněji zabývám celým procesem adopce. Představuji dva zákony, které jsou pro adopci důležité. V další části popisují kroky, kterými si žadatelé o adopci musejí projít, než získají dítě do své péče. V poslední kapitole teoretické části se zabývám adoptí pohledem antropologie a pozicí, kterou má adopce ve studiu příbuzenství. Ve výzkumu jsem použila kvalitativní metodu, konkrétně metodu polostrukturovaného rozhovoru. Realizaci výzkumu trochu komplikovala situace s Covid – 19. Vadilo mi, že jsem informantům neviděla pořádně do tváře, protože jsme museli mít respirátor. Rozhovor s rodinou č. 4 jsem provedla skrze videohovor a byl také nejméně otevřený. Možná za to krom videohovoru může i fakt, že jsem se bavila pouze se ženou a u všech ostatních rozhovorů jsem se bavila s oběma manželi. Další problém jsme měla s hledáním informantů. Několik rodin mi slíbilo rozhovor, ale následně ho odřeklo. Nejčastěji uváděným důvodem byla velká citlivost tématu a informanti si nechtěli oživovat bolestné vzpomínky na náročný proces adopce.

První výzkumná otázka se zabývá motivací rodičů k adopci. Zde se odpovědi informantů shodovaly. Jejich motivací byla touha po dítěti, jelikož nemohli mít děti vlastní anebo ze zdravotního důvodu nechtěli. Pro mě bylo zajímavým zjištěním, že iniciátorkami rozhodnutí byly ženy. To odporuje výzkumům z USA, které ukazují, že častěji adoptují muži (Jones 2009). Rozhodnutí žen adoptovat si dítě muži až na jeden případ podpořili. U rodiny č. 2 manželovi trvalo delší dobu, než se rozhodl s adoptí souhlasit. Rodina č. 1 mohla mít vlastní děti, ale žena trpí genetickým onemocněním, a proto se rozhodli s manželem k adopci. Zbývající dvě rodiny děti mít nemohly a nedařilo se jim otěhotnět ani po umělém oplodnění.

Procesu adopce se věnuje druhá výzkumná otázka. Rodina č. 2 měla velký problém s vyplněním dotazníku k žádosti. Do jisté míry jim vadilo to, že si definují, jak by mělo jejich budoucí dítě vypadat. Uvedli, že měli problém s tím, že se jedná o dítě. Tři rodiny prošly pro-

cesem adopce podle zákona č. 89/2012 Sb. tedy podle občanského zákoníku. Rodina č. 3 adoptovala podle zákona č. 93/1963 o rodině. Rodiny v dotazníku vyplnily, jaké mají požadavky na dítě, a objevily se tu i zajímavé věci. Například rodiče č. 4 nechtěli dítě z babyboxu a důvodem bylo, že chtěli alespoň malé množství informací o biologických rodičích, aby měli synovi co říct, až by se začal na svou původní rodinu vyptávat. Rodiče č. 1 zase své požadavky upravili, protože na dítě čekali dlouhou dobu. Uvedli, že jim nevádí drogová závislost matky. Podle jejich slov se na dítěti projeví méně než závislost na alkoholu. Osvojitelé často kritizovali dlouhý proces adopce a náročné podmínky pro to, aby mohli být zařazení do registru žadatelů. Zároveň ale dodávají, že to má své opodstatnění a myslí se hlavně na děti a na to, aby se pro ně našla dobrá rodina. Jak udává Bubleová: „*Dítěti je vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je.*“

Poslední výzkumnou otázkou se ptala na podporu okolí. Rodiny záměr adoptovat si dítě oznámily příbuzným a blízkým v různou dobu. U třech rodin našli budoucí rodiče podporu a nesečkali se s žádnou negativní reakcí. U rodiny č. 3 se objevilo pár nepatrných reakcí, zda manželé dělají správné rozhodnutí. S jedinou negativní reakcí se sekala rodina č. 2. V tomto případě nemohl otec osvojitele pochopit, proč rodina dělá, když mají dvě biologické dcery. Dědeček se s tím nevyrovnal dodnes a k celé rodině má chladný přístup. Bohužel tímto jednáním přišel i o kontakt s vnučkami.

Pro mě bylo velice zajímavé slyšet příběhy jiných rodin, které si prošly něčím podobným jako moji rodiče, ačkoliv ti si tím prošli o několik let dříve. Nebojím se říct, z pohledu adoptovaného dítěte, že je to to nejlepší, co se mi zatím v životě stalo, protože bych nyní vůbec nemusela být tam, kde jsem teď. Je úžasné něco podobného slyšet i z úst rodičů a myslím si, že to takto má mnoho rodin. Náhradní rodinná péče je úctyhodná instituce, která pomáhá nejen dětem, ale i párům, které chtějí být rodiči, ale nedaří se jim to přirozenou cestou.

7 ZDROJE

1. ARCHER, C., P. VLČKOVÁ. 2001. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.
2. BUBLEOVÁ, V., A. VÁVROVÁ, F. VYSKOČIL a P. POKORNÁ, 2014b. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-18-0.
3. BUBLEOVÁ, V., A. VÁVROVÁ, L. VRÁNOVÁ a J. FRANTÍKOVÁ, 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.
4. BUBLEOVÁ, V., F. VYSKOČIL, A. VÁVROVÁ, P. POKORNÁ, T. LANDOVÁ a V. FIŠEROVÁ, 2018. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 4. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-29-6.
5. BUBLEOVÁ, V., J. FRANTÍKOVÁ, F. VYSKOČIL, A. VÁVROVÁ a P. POKORNÁ, 2014a. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-19-7.
6. BUDILOVÁ, L., 2007 *Studium příbuzenství v antropologickém kontextu*. In: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupné z: http://www.antropologie.org/sites/default/files/publikace/downloads/152_152_lenka_budilova_studium_pribuzenstvi_v_kontextu_socialni_antropologie.pdf
7. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘÁD. *Živě narození a zemřelí v České republice*. In: Český statistický úřad [online]. Praha [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/graf-zive-narozeni-a-zemreli-v-ceske-republice>
8. DI LEONARDO, M., 1987. The Female World of Cards and Holidays: Women, Families, and the Work of Kinship. *Signs*, 12(3), s. 440-453
9. DUNOVSKÝ, J., 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-716-9254-9.
10. DURKHEIM, E., 1896. Review of Kohler, J. Zur Urgeschichte der Ehe. Totemismus, Gruppenehe, Mutterrecht (Contribution à l'histoire primitive du mariage. Totémisme, mariage collectif, droit maternel). *L'Année sociologique*.
11. ERIKSEN, T. H., 2008. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-465-6.
12. GAVORA, P., 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

13. HCCH. *Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*. In: HCCH [online]. Brno, 29. 5. 1993 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=69>
14. HELUS, Z., 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1168-3.
15. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
16. HOWELL, S., 2009. Adoption of the Unrelated Child: Some Challenges to the Anthropological Study of Kinship. *Annual Review of Anthropology*, 38, s. 149-166, ISSN 0084-6570.
17. JANDOUREK, J., 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.
18. JONES J., 2009. Who Adopts? Characteristics of Women and Men Who Have Adopted Children. *NCHS Data Brief*. Hyattsville: National Center for Health Statistics, ISSN 1941-4927.
19. KRAUS, B., 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN ISBN978-80-7367-383-3.
20. LEINAWEAVER, J., F. STEIN, M. CANDEA, H. DIEMBERGER, S. LAZAR, J. ROBBINS, R. STASCH a A. SANCHEZ, 2018. Adoption. In: *Cambridge Encyclopedia of Anthropology* [online]. [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <http://www.anthroencyclopedia.com/entry/adoption>.
21. MARSHALL, M., 1977. The Nature of Nurture. *American Ethnologist*, 4 (4), s. 643-662
22. MATĚJČEK, Z. a Z. DYTRYCH, 1999. *Nevlastní rodiče a děti*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-897-0.
23. MELZER, F., 2013. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges. Komentátor. ISBN ISBN978-80-7502-004-8.
24. MOŽNÝ, I., 2008. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN ISBN978-80-86429-87-8.
25. MPSV, 2014. *Doporučený postup pro posudkové lékaře a posuzující krajské lékaře* [online]. In: Praha, 15. 1. 2014 [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/2015_4623_721_DP.pdf/00f86bb6-e0fd-4eb2-df8d-83beeb44a583.

26. MPSV. *Formy náhradní rodinné péče*. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 9. 10. 2019 [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
27. OSPOD 2021. *Rozhovor se sociální pracovníci*. Ze dne 23. 2. 2021.
28. RULÍKOVÁ, K., Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf/e86827bf-df9a-8bd2-692a-ce1a13e7f691.
29. SELMAN, P., 2017. Adoption Across Borders Declines. *The World Today*, 73 (1), s. 44 – 45, ISSN 0043-9134.
30. SKUPNIK, J., 2010. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-019-3.
31. SMITH, D., 2010. *Haiti's Children and the Adoption Question*. The New York Times.
32. SOBOTKOVÁ, I., 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
33. ŠKOVIERA, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.
34. TESSLER, R., M. TUAN a J. L. SHIAO, (2011). The Many Faces of International Adoption. *Contexts*, 10(4), s. 34-39, ISSN 1536-5042.
35. UMPOD. *Výroční zprávy o činnosti Úřadu*. In: UMPOD [online]. Brno [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/o-uradu/zakladni-informace/vyrocnizpravy-o-cinnosti-uradu>
36. UMPOD. *Osvojení dítěte z ciziny do České republiky*. In: UMPOD [online]. Brno [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/s-cim-muzeme-pomoci/mezinarodni-osvojeni-ditete/osvojeni-ditete-z-ciziny-do-ceske-republiky>
37. VAŠTÁTOVÁ, J. a P. VYHNÁLKOVÁ, ed., 2008. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.
38. VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, 2008. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1428-6.
39. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
40. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

41. ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

Příloha 2 – Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

Příloha 3 – Záznam jednání a sociálního šetření s žadateli o NRP

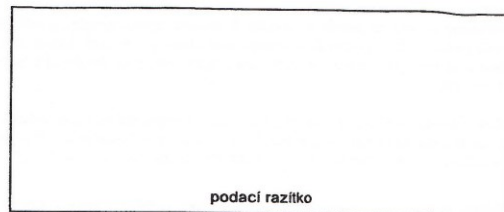
Příloha 1 – Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

Zdroj: MPSV. Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu.

In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/zadost_zarazeni_210113.pdf/47728aef-b100-5640-a850-af01e70f7a5e

Tiskopis prosím vyplňte čitelně

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

I. Žadatelka:

Příjmení:		Jméno ¹⁾ :	
Rodné příjmení ²⁾ :		Titul před jménem: za jménem:	
Rodné číslo ³⁾ :		Datum narození:	
Místo trvalého pobytu:	Obec: Ulice:	Část obce: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.:	PSČ:
Cizinec - adresa pobytu:	Obec: Ulice:	Část obce: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.:	PSČ:
Rodinný stav:	Telefon:	E-mail:	

II. Žadatel:

Příjmení:		Jméno ¹⁾ :	
Rodné příjmení ²⁾ :		Titul před jménem: za jménem:	
Rodné číslo ³⁾ :		Datum narození:	
Místo trvalého pobytu:	Obec: Ulice:	Část obce: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.:	PSČ:
Cizinec - adresa pobytu:	Obec: Ulice:	Část obce: Č. p. ⁴⁾ : Č. orient.:	PSČ:
Rodinný stav:	Telefon:	E-mail:	

Žádám o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu^{*)}, v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

V případě osvojení, pokud krajský úřad nezprostředkuje osvojení do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, **souhlasím – nesouhlasím^{*)}** s tím, aby tato žádost byla postoupena Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny.

Žádám výlučně o osvojení z ciziny. Ano – Ne^{*)}

1) Uveďte všechna jména osoby.

2) Kolonku Rodné příjmení vyplňte pouze v případě, že se liší od příjmení.

3) Cizinci, pokud nemají v ČR přiděleno rodné číslo, uvedou v kolonce Rodné číslo v ČR datum narození ve tvaru den, měsíc, rok.

4) Pokud je místo čísla popisného přiděleno číslo evidenční, uveďte před číslem písmeno E.

*) Nehodící se škrtněte.

Souhlasím s tím, že orgány sociálně právní ochrany dětí, podléající se na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče, jsou oprávněny zajišťovat další potřebné údaje zejména o tom, zda způsobem svého života budu zajišťovat pro dítě vhodné rodinné prostředí, a dále jsou oprávněny kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Dávám souhlas s uchováním a zpracováním osobních údajů a fotokopii osobních dokladů všemi orgány sociálně-právní ochrany, které se budou podílet na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče (v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, v platném znění).

Souhlasím s účastí na odborné přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

V _____ dne . . 20

podpis žadatelky

V _____ dne . . 20

podpis žadatele

K žádosti prosím doložte:

- občan ČR - doklad o státním občanství
- cizinec – doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR
- občan ČR - opis z evidence Rejstříku trestů – vyžádá obecní úřad s rozšířenou působností
- cizinec - doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti – doloží žadatel
- zpráva o zdravotním stavu praktického lékaře předložena žadatelem
- dotazník obsahující další osobní údaje žadatele, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, údaje o osobách žijících v domácnosti žadatele, představy o dítěti

Formuláře žádosti naleznete na internetové adrese <http://www.mpsv.cz>.

Příloha 2 – Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojite- li / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

Zdroj: MPSV. *Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu.* In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-04-16]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/zadost_zarazeni_210113.pdf/47728aef-b100-5640-a850-

Dotazník k žádosti o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

ČÁST A– ÚDAJE O ŽADATELI/ŽADATELCE

I. OSOBNÍ ÚDAJE ŽADATELE/KY

Jméno a příjmení:
Datum narození:

Rodné příjmení:

Státní příslušnost:

Národnost:

Náboženské vyznání:

Jazyk/y používané v domácnosti:

Kontaktní údaje (pokud se liší od údajů uvedených v žádosti):

Adresa:

Pobyt na adrese od:

Telefon:

E-mail:

II. VZDĚLÁNÍ (uved'te název školy, vyučení, odborné zkoušky)

základní

vyučen – obor:

středoškolské:

vyšší odborné:

vysokoškolské:

Jiné odborné zkoušky:

III. ZAMĚSTNÁNÍ (uved'te název zaměstnavatele a Vaše postavení v zaměstnání max. 5 let zpět, pracovní dobu, vzdálenost od místa bydliště)

.....
.....
.....
.....
.....

IV. ZÁJMY

.....
.....
.....
.....
.....

Ministerstvo práce a sociálních věcí, duben 2013

V. ZKUŠENOSTI S PÉČÍ O DĚTI

Věnoval/a jste se péči o děti
- v rámci výkonu zaměstnání? ano ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- v rámci dobrovolné činnosti? ano ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

- jinde? ano ne

Kde a jak:

.....
.....
.....
.....
.....

VI. ZDRAVOTNÍ STAV

Léčíte se s nějakým onemocněním? ano ne

Jakým:

.....
.....

Máte nějaké zdravotní obtíže a omezení (alergie, astma...)?

ano ne

Jaké:

.....
.....
.....

Užíváte trvale léky?:

ano ne

Jaké:

.....

Docházíte k odbornému lékaři ano; jaké odbornosti ne

ZDRAVOTNÍ STAV

Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

ano ne

Jaké:

Jaká závažnější onemocnění jste prodělal/a Vy?:

.....

Utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?:

ano ne

Kdy a jaký:

Zůstaly Vám nějaké následky?:

ano ne

Jaké:

Byl/a jste někdy hospitalizován/a pro duševní onemocnění?

ano ne

S jakým onemocněním:

.....

Byl/a jste vyšetřen/a nebo ambulantně léčen/a u neurologa, psychiatra či psychologa?

ano ne

S jakým onemocněním:

.....

Pobíráte plný nebo částečný invalidní důchod?:

ČID ID ne

Dg.:

.....

Léčil/a jste se s nějakou závislostí (drogovou, alkoholovou, hráčskou, jinou): ano ne

Kdy a s čím:

.....

.....

Cítíte se z Vašeho pohledu zdrav/a?

ano

ne – proč:

VII. RODIČE

Matka:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřela v roce:

Příčina úmrtí:

Otec:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Zemřel v roce:

Příčina úmrtí:.....

Sourozenci:

ano

Kolik:

Kolikátý/á jste v pořadí:

ne

Věk, pohlaví:

VIII. PARTNERSKÝ VZTAH

Manžel/ka, partner/ka

Jméno a příjmení:

Rodné příjmení:

Datum narození:

Datum uzavření sňatku:

Délka známosti před sňatkem:

Délka společného soužití před sňatkem:

Pořadí manželství:

Jste rozvedený/á:

Kolikrát:

V roce:

Kdo podával návrh na rozvod?

vy

bývalý/á manžel/ka

Důvod:

Děti z předchozích manželství:

ano

Kolik:

ne

Jste s dětmi v kontaktu?

ano

Jak často:

ne

ČÁST B – ÚDAJE O DĚTECH (vyplní žadatelé společně)

DĚTI i dospělé žijící mimo rodinu

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

- dítě ze současného vztahu dítě partnera dítě partnerky
 osvojené v roce v jiné formě náhradní rodinné péče od roku

V případě, že s vámi dítě již nežije, kdy odešlo?

Kam?

Zdravotní stav:

- dobrý jiný (postižení, odborné lékařské kontroly, atd.)

ČÁST C – ÚDAJE O DOMÁCNOSTI (vyplní žadatelé společně)

I. BYTOVÉ POMĚRY

Žijete v: rodinném domě v bytě

o velikosti (uvedte rozlohu i počet místností):

Dům/byt, ve kterém žijete? je ve Vašem osobním vlastnictví
 užíváte na základě nájemní smlouvy
 užíváte na základě podnájemní smlouvy
 užíváte na základě jiného oprávnění, jakého?
.....

Máte zahradu? ano ne

Máte nějaké domácí zvíře? ano Jaké?
 ne

Bude mít přijaté dítě/děti vlastní pokoj? ano ne

Žije s Vaší rodinou (kromě dětí uvedených v další části) někdo ve společné domácnosti (kdo, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života..)?

.....
.....
.....

II. LOKALITA

Jak byste charakterizovali lokalitu, ve které žijete? (samota, vesnice, historické centrum města, klidná vilová čtvrť apod.)

.....
.....
.....

Občanská vybavenost:

Dostupnost mateřské školy:

.....
.....

Dostupnost základní školy:

.....
.....

Dostupnost dětského lékaře:

.....
.....
.....

Ministerstvo práce a sociálních věcí, duben 2013

III. FINANČNÍ SITUACE

Příjmy pravidelné:

- ano ve výši:
 ne

Příjmy nepravidelné, občasně:

- ano ve výši (obvykle za rok):
 ne

Dávky státní sociální podpory (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě aj.):

- ano ve výši:

Jaké:

- ne

Dávky péstounské péče - odměna péstouna

- ano odměna péstouna ve výši:
 ne

Dávky sociální péče (dávky pro osoby se zdravotním postižením, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na péči):

- ano ve výši:

Jaké:

- ne

Soudně určená vyživovací povinnost:

Příjem:

- ano ve výši:
 ne

Výdaj:

- ano ve výši:
 ne

Jiná platební povinnost: (úvěry, půjčky, exekuce atd.):

- ano ve výši:

Jaká:

.....

- ne

ČÁST D – PŘEDSTAVY A OČEKÁVÁNÍ (vyplní žadatelé společně)

I. OČEKÁVÁNÍ

Zde uveďte, proč jste se pro náhradní rodinnou péči rozhodl/la/li, co od přijetí dítěte očekáváte, kdo se nejvíce na péči o dítě bude podílet, zda plánujete opustit zaměstnání atd.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

II. PŘEDSTAVY O PŘIJATÉM DÍTĚTI

Uveďte své představy o přijímaném dítěti/dětech (např. věk, jaké zdravotní omezení u přijímaného dítěte jste připraveni zvládnout apod.), zda máte zkušenosti s výchovou dětí v náhradní péči, eventuálně s problémy ve výchově dětí; atd.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následek nezařazení nebo vyřazení mé žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče.

Souhlasím s uchováním a zpracováním osobních údajů uvedených v dotazníku v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění.

Datum:

Podpis žadatele:

Podpis žadatelky:

Příloha 3 – Záznam z jednání a sociálního šetření s žadatelem o NRP

Zdroj: Interní dokument OSPODu. Získán při rozhovoru se sociální pracovnící dne 23. 2. 2021. Místo i jméno pracovníce anonymizováno.

ZÁZNAM Z JEDNÁNÍ A SOCIÁLNÍHO ŠETŘENÍ S ŽADATELEM O NRP

Žadatelé: Jméno a Příjmení, nar. x.x.xxxx

Jméno a Příjmení, nar. x.x.xxxx

Bytem: xxx

Děti žijící v rodině žadatelů: Jméno a Příjmení, nar. x.x.xxxx

Jméno a Příjmení, nar. x.x.xxxx

Rodinná anamnéza žadatelky Jméno a Příjmení

1. Rodiče

- je třeba uvést údaje o rodičích žadatelky, věk, vzdělání, pracovní pozice, případné úmrtí (nemoc, sebevražda)
- stabilita manželství či partnerství rodičů (v případě rozvodu uvést důvody, pokud je žadatelka zná)
- zhodnocení vztahu mezi rodiči a žadatelkou

2. Sourozenci

- Je třeba uvést osobní údaje (jméno, věk, počet dětí) pořadí sourozenců
- Zhodnotit vztahy mezi sourozenci v dětství a v současné době

3. Dětství

- Je třeba uvést události, které žadatelka ve svém dětství považuje za důležité
- Jedná se o zmapování času od raného dětství do opuštění domácnosti rodičů
- Kamarádké a další důležité vztahy
- Další významné vztahy v původní rodině – např. výchova žadatelky jiným členem širší rodiny

4. Významné události
 - Zde je možné s žadatelkou hovořit na různá témata, která jí v jejím životě ať pozitivně tak i negativně ovlivnila
5. Opory a sociální síť okolí rodiny žadatelky
 - Zhodnocení současných vztahů jak v širší rodině, tak mezi kamarády, přáteli, komunitou...
6. Zaměstnání
 - Zhodnocení vzdělání žadatelky od základní školy (uvést i důvody, proč nebylo naplněno třeba přání žadatelky k profesi)
 - Zmapovat průběh pracovních pozic, nejvíce se zaměřit na posledních pět let, doptávat se na důvody ukončení PP
7. Sociální přizpůsobivost a bezúhonnost
 - Životní styl úroveň sociální přizpůsobivosti (zájmy, společenská angažovanost, příslušnost náboženská, politická atd.)
8. Zdravotní stav
 - Doptávat se s odkazem na doložené vyjádření lékaře na subjektivní zhodnocení směrem k výkonu náhradního rodiče
 - V případě rizik jednoznačně upozornit na možnost kontraindikace v rámci posuzování
9. Manželství a partnerství
 - Je třeba se doptávat na partnerské vztahy, které předcházely současnému partnerovi, jejich délku, důležitost pro žadatelku, způsob seznámení, důvod rozchodu a vliv rozchodu na žadatelku
 - Subjektivní zhodnocení současného vztahu – seznámení...
 - Zhodnocení vlastností a postojů partnera z pohledu žadatelky
10. Děti žadatelky
 - Uvedení počtu dětí, jejich osobní údaje, věk, vzdělání, stav, kdo je vychovává či vychoval, kde v současné době děti žijí, výchovný styl
 - U příbuzenské PP vztahy mezi dětmi v rodině

- V případě dětí z předchozích vztahů je třeba zhodnotit tento vztah, výchovné postoje, komunikace mezi rodiči, komu bylo svěřeno do výchovy, zda dítě chtělo kontakt s druhým rodičem, plnění vyživovací povinnosti...

11. Sebereflexe

- Žadatelka sama uvede své přednosti, kde cítí rezervy a limity
- Uvést aktuální zájmy, studium a jiné aktivity žadatelky
- Doptat se – co žadatelku posiluje a co jí odčerpává energii

Rodinná anamnéza žadatele Jméno a Příjmení

12. Rodiče

- je třeba uvést údaje o rodičích žadatele, věk, vzdělání, pracovní pozice, případné úmrtí (nemoc, sebevražda)
- stabilita manželství či partnerství rodičů (v případě rozvodu uvést důvody, pokud je žadatel zná)
- zhodnocení vztahu mezi rodiči a žadatelem

13. Sourozenci

- Je třeba uvést osobní údaje (jméno, věk, počet dětí) pořadí sourozenců
- Zhodnotit vztahy mezi sourozenci v dětství a v současné době

14. Dětství

- Je třeba uvést události, které žadatel ve svém dětství považuje za důležité
- Jedná se o zmapování času od raného dětství do opuštění domácnosti rodičů
- Kamarádké a další důležité vztahy
- Další významné vztahy v původní rodině – např. výchova žadatele jiným členem širší rodiny...

15. Významné události

- Zde je možné s žadatelem hovořit na různá témata, která ho v životě ať pozitivně tak i negativně ovlivnila

16. Opory a sociální síť okolí rodiny žadatele

- Zhodnocení současných vztahů jak v širší rodině, tak mezi kamarády, přáteli, komunitou...

17. Zaměstnání

- Zhodnocení vzdělání žadatele od základní školy (uvést i důvody, proč nebylo naplněno třeba přání žadatele k profesi)
- Zmapovat průběh pracovních pozic, nejvíce se zaměřit na posledních pět let, doptávat se na důvody ukončení PP

18. Sociální přizpůsobivost a bezúhonnost

- Životní styl úroveň sociální přizpůsobivosti (zájmy, společenská angažovanost, příslušnost náboženská, politická atd.)

19. Zdravotní stav

- Doptávat se s odkazem na doložené vyjádření lékaře na subjektivní zhodnocení směrem k výkonu náhradního rodiče
- V případě rizik jednoznačně upozornit na možnost kontraindikace v rámci posuzování

20. Manželství a partnerství

- Je třeba se doptávat na partnerské vztahy, které předcházely současnému partnerovi, jejich délka, důležitost pro žadatele, způsob seznámení, důvod rozchodu a vliv rozchodu na žadatele
- Subjektivní zhodnocení současného vztahu – seznámení...
- Zhodnocení vlastností a postojů partnerky z pohledu žadatele

21. Děti žadatele

- Uvedení počtu dětí, jejich osobní údaje, věk, vzdělání, stav, kdo je vychovává či vychoval, kde v současné době děti žijí, výchovný styl
- U příbuzenské PP vztahy mezi dětmi v rodině
- V případě dětí z předchozích vztahů je třeba zhodnotit tento vztah, výchovné postoje, komunikace mezi rodiči, komu bylo svěřeno do výchovy, zda dítě chtělo kontakt s druhým rodičem, plnění vyživovací povinnosti...

22. Sebereflexe

- Žadatel sám uvede své přednosti, kde cítí rezervy a limity
- Uvést aktuální zájmy, studium a jiné aktivity žadatelky
- Doptat se – co žadatele posiluje a co jí odčerpává energii

Bytové podmínky:

- Jasný popis bytových podmínek, popis současného uspořádání v domácnosti, popsání prostoru, který užívají v současné době děti, a možnosti prostoru k přijetí dítěte/děti
- U bytů je třeba uvádět velikost v m², dostupnost občanské vybavenosti
- **Zhodnocení sociálního pracovníka, zda je současné bydlení vhodné pro přijetí dítěte/děti do NRP**

Informovanost a motivace žadatelů

- Vývoj motivace žadatelů (cí to byl nápad, jak to přijal druhý z partnerů, jaké další okolnosti hrály roli apod.)
- Zjištění zdroje informací o NRP, předcházející spolupráce NNO
- Zhodnocení, zda žadatelé nahlízejí reálně na specifika NRP
- Zda jsou schopni rozlišit formy NRP (na základě relevantních zdrojů včetně informací od sociálního pracovníka)
- Uvést, jaké informace žadatelům soc. pracovník MěÚ sdělil, jak tyto informace žadatelé přijali
- Uvést, zda žadatelé nahlízejí na uváděná rizika k NRP, která byla v průběhu šetření zjištěna a sdělena
- Důkladně zmapovat a popsat motivaci obou žadatelů – možné k otázkám využít popis motivace uvedený v dotazníku
- Uvést, zda žadatelé již hovořili se svými dětmi o podané žádosti, jejich interpretace názorů dětí (*ze strany sociálního pracovníka není třeba vést pohovor s dítětem, vychází z informací od dospělých*), informovanost širší rodiny – jejich reakce k případnému přijetí dítěte
- U příbuzenského PP zjistit náhled na dosavadní chování a projevy dítěte a jeho případné výchovné obtíže či další problémy, které bude muset pěstoun řešit (zdravotní stav, vyšetření v PPP, logopedické problémy, pobyty v různých zařízeních a zprávy z nich – škola, lékař apod.)
- Doplnění informací ze strany sociální pracovnice, pokud představy žadatelů nekorespondují s reálnými charakteristikami dětí přicházejících do NRP

Představy o přijímaném dítěti

- Osobní přání a představy žadatelů – jejich limity ve chvíli podání žádosti

- V případě, že žadatelé mají představu o dítěti, které neodpovídá dětem v evidenci NRP, je třeba s žadatelem více diskutovat o dětech, pro které hledáme NRP

Závěr

- **V závěru sociálního šetření sociální pracovníce zhodnotí v rámci své odborné kompetence celkovou situaci a popíše závažnost event. zjištěných rizik**

Datum:

Jméno a podpis pracovníka: